

ПРОЕКТ USAID “УКРАЇНА: ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА”
ЦЕНТР ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ РЕФОРМ

ПУТІВНИК ДЛЯ УЧАСНИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

оновлене видання

Київ–2011

**Рекомендовано до друку Науково-програмною радою
Центру політико-правових реформ**

Відповідальний редактор – к.ю.н. Р.О.Куйбіда

ПУТІВНИК ДЛЯ УЧАСНИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ/

Автори-упорядники О.А. Банчук, П.М. Залізняк, А.О. Шаіпов. – Київ,
2011. - 80 с.

У брошурі мовою, доступною для широкого загалу читачів, описано порядок захисту прав та інтересів потерпілих осіб від злочину, порядок відшкодування їх завданої шкоди. Роз'яснено, які права є в осіб під час затримання органами влади. Проаналізовано права та обов'язки підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, свідка, цивільного позивача і відповідача. Описано алгоритм, який дає можливість зрозуміти порядок та процедуру оскарження судового рішення в кримінальній справі.

Використано законодавство (станом на 1 січня 2011 р.).

Видання розраховане на учасників кримінального процесу, передусім потерпілих, затриманих, підозрюваних, обвинувачених, підсудних, свідків, адвокатів, працівників апаратів судів, студентів і викладачів права та кожного, кого цікавить захист прав людини.

**УВАГА! НА МОМЕНТ ВАШОГО ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ
У ЗАКОНОДАВСТВІ МОЖУТЬ ВІДБУТИСЯ ЗМІНИ.
ДІЗНАЙТЕСЯ ПРО НИХ У ВАШОГО ЮРИСТА
АБО ЗА ДОПОМОГОЮ БАЗИ ЗАКОНОДАВСТВА
[HTTP://ZAKON.RADA.GOV.UA](http://zakon.rada.gov.ua).**

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ПРОЕКТ "УКРАЇНА: ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА"

Це видання здійснене за підтримки американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).

Погляди авторів, викладені у цьому виданні, не обов'язково відображають думку Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

(с) USAID, 2011

(с) Центр політико-правових реформ, 2011

(с) О.А. Банчук, П.М. Залізняк, А.О. Шаіпов, 2011

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ЩО РОБИТИ, ЯКЩО ВИ СТАЛИ ЖЕРТВОЮ ЗЛОЧИНУ?	6
Хто вважається потерпілим від злочину?	7
Чи може потерпілий мати свого представника?	8
Які права має потерпілий?	8
Які клопотання може заявляти потерпілий?	9
Чи може потерпілий подавати докази?	10
Чи може потерпілий одержати відшкодування витрат на участь у кримінальній справі?	11
Набуття статусу цивільного позивача	12
Як правильно пред'явити цивільний позов?	12
Як забезпечити цивільний позов?	16
Які обов'язки має потерпілий?	16
РОЗДІЛ ІІ. ЩО РОБИТИ, ЯКЩО ВАС ЗАТРИМАЛИ?	18
Що таке затримання? Його види	18
Які органи уповноважені затримувати осіб?	19
На який строк може бути затримано особу без рішення суду?	19
З якого часу особа вважається затриманою?	21
Які є права у затриманій особі?	21
РОЗДІЛ ІІІ. ПРАВА УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	24
Підозрюваний, обвинувачений, підсудний, засуджений	24
Коли особа вважається підозрюваною?	24
Коли особа вважається обвинуваченою?	24
Коли особа вважається підсудною?	25
Коли особа стає засудженою?	25
Які права має підозрюваний, обвинувачений, підсудний?	26
Як особі дізнатися про зміст обвинувачення?	28
Хто може бути захисником підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого?	29
Чому участь захисника у кримінальній справі є важливою?	30
Що робити, коли захисник працює неефективно?	31
Явка з повинною: порядок і наслідки її здійснення, зловживання органів влади	32
Які права має особа під час застосування запобіжного заходу, пов'язаного із позбавленням волі?	33
Які строки тримання під вартою?	34
Які права має особа, взята під варту?	34

Як і за яких умов здійснюється відсторонення обвинуваченого від посади?	36
Що необхідно знати підозрюваному, обвинуваченому, підсудному про допит?	37
У який спосіб може бути викликано підозрюваного, обвинуваченого до слідчого?	37
Як забезпечується участь у провадженні підозрюваного, обвинуваченого, підсудного?	38
Які обов'язки покладаються на підозрюваного, обвинуваченого, підсудного?	38
Як і коли засуджений або виправданий може отримати копію вироку суду?	39
Як близьким родичам побачитись із засудженим, який утримується під вартою?	39
Як встановити опіку чи піклування над дітьми засудженого, якщо вони залишаються без нагляду?	40
Що робити із майном і житлом засудженого, які залишаються без нагляду?	40
Цивільний відповідач	40
Набуття статусу цивільного відповідача	40
Як цивільному відповідачу ознайомитися із матеріалами справи?	41
Які клопотання може заявляти цивільний відповідач?	41
Свідок	42
Хто може бути свідком?	42
Хто може відмовитися давати показання?	42
За яких обставин особа не може бути допитана як свідок?	44
Чи може свідок одержати відшкодування витрат на участь у кримінальній справі?	44
Які права має свідок? Що необхідно знати свідку про слідчі дії?	45
Який порядок проведення допиту свідка?	46
Які обов'язки має свідок?	50
Що робити, коли існує загроза здоров'ю, життю чи майну учасника кримінального процесу?	50
РОЗДІЛ IV. ЯК ОСКАРЖИТИ РІШЕННЯ ОРГАНІВ ДІЗНАННЯ, ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА, ПРОКУРАТУРИ ТА СУДУ?	53
Право на оскарження рішень органів державної влади	53
Як оскаржити дії і постанови органів дізнання, досудового слідства і прокуратури в позасудовому порядку?	53

Які рішення органів дізнання, досудового слідства і прокуратури можна оскаржити до суду?	54
Загальний порядок розгляду судом скарг під час досудового слідства.....	55
Особливості оскарження постанов про порушення кримінальної справи.....	55
Особливості реалізації права на оскарження особою, яка перебуває під вартою	56
Апеляційне оскарження	56
Хто має право на оскарження?	56
Які судові рішення можна оскаржити?	57
Мотиви апеляційного оскарження.....	58
Який порядок оскарження судового рішення?.....	61
Які вимоги можна заявити до апеляційного суду?.....	64
Прийняття апеляційної скарги до розгляду	64
Касаційне оскарження.....	66
Які судові рішення можна оскаржити і хто має право на їх оскарження? ..	66
Мотиви касаційного оскарження.....	67
Який порядок касаційного оскарження судового рішення?	68
Які вимоги можна заявити до суду касаційної інстанції?.....	70
Відкриття касаційного провадження.....	71
Перегляд судових рішень Верховним Судом України	72
Хто має право звертатися до Верховного Суду України про перегляд судових рішень?.....	73
Який строк подання заяви про перегляд судового рішення?.....	73
Як подати заяву про перегляд судового рішення Верховним Судом України?	74
Допуск справи до провадження.....	77
Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.....	77
Що може бути підставою для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами?	77
Особливості провадження за нововиявленими обставинами	78
Строки ініціювання провадження за нововиявленими обставинами.....	78

РОЗДІЛ І. ЩО РОБИТИ, ЯКЩО ВИ СТАЛИ ЖЕРТВОЮ ЗЛОЧИНУ?

ЯКІ ДІЇ ОСОБИ, КОТРА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ЗЛОЧИНУ?

Держава гарантує захист життя, здоров'я, майна, а також прав осіб. Вчинення більшості злочинів (вбивство, тілесні ушкодження, крадіжка тощо) посягають саме на ці соціальні цінності.

Якщо Ви стали жертвою злочину або Вам відомо про факт його вчинення, слід негайно повідомити про це правоохоронні органи. Із заявою чи повідомленням про злочин можна звернутися до найближчого органу внутрішніх справ (наприклад, дільничного інспектора міліції), іншого органу дізнання чи слідства (зокрема, податкової міліції, Служби безпеки), прокуратури.

Звернення (заяви і повідомлення) можна оформити письмово або зробити усно (наприклад, телефоном 102). Із такими зверненнями також мають право звертатися особи, які затримали підозрюваного на місці вчинення діяння.

Переконайтеся у тому, що Ваше звернення прийнято і зареєстровано (на Ваше прохання Вам повинні видати відповідну довідку).

За заявою або повідомленням про злочин не пізніше триденного строку (а у разі необхідності проведення перевірки – протягом десяти днів) має бути прийнято одне з таких рішень:

- порушити кримінальну справу;
- відмовити в порушенні кримінальної справи;
- направити заяву або повідомлення за належністю.

Відмова в порушенні кримінальної справи означає, що обставини вчинення протиправного, на Ваш погляд, діяння не будуть розслідуватися.

Вас обов'язково мають повідомити про прийняте рішення шляхом направлення його копії. Постанову про відмову в порушенні може бути оскаржено до прокурора або суду.

Для визнання особи потерпілою потрібно, щоб особа, яка проводить дізнання, слідчий, суддя прийняли постанову, або суд – ухвалу про визнання конкретної особи потерпілою. Саме з цього моменту потерпілий набуває усіх прав і обов'язків у кримінальному процесі.

ХТО ВВАЖАЄТЬСЯ ПОТЕРПІЛИМ ВІД ЗЛОЧИНУ?

Фізична особа є потерпілою від злочину, якщо їй заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду вчиненням злочину. При цьому немає жодної різниці у статусі між потерпілими, яким нанесено моральну, фізичну чи майнову шкоду.

Моральна шкода може полягати у тому, що внаслідок злочину:

- завдано фізичного болю та страждань, яких особа зазнала через каліцтво або інше ушкодження здоров'я;
- спричинено душевні страждання через протиправну поведінку щодо особи, членів її сім'ї чи близьких родичів (батьки, чоловік чи дружина, діти, рідні брати і сестри, дід, баба, внуки);
- виникли душевні страждання у зв'язку із знищенням чи пошкодженням особистого майна;
- принижено честь та гідність, а також ділову репутацію.

Щоб стверджувати про моральну шкоду, не потрібна наявність усіх перерахованих проявів моральної шкоди, а достатньо лише одного із них.

Якщо спричинено шкоду здоров'ю людини (хвороба, втрата органу, інвалідність тощо), була створена загроза її життю, чи внаслідок вчинення злочину настало каліцтво, то йдеться про шкоду фізичну.

Основою майнової шкоди є нанесення особі збитків. Збитки поділяються на реальні збитки та упущену вигоду. Реальними збитками є втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (наприклад, витрати на лікування, щоб відновити здоров'я). Упущеною вигодою визнаються доходи, яких особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушено.

Для ілюстрації припустимо, що у таксиста було викрадено автомобіль. Таким чином, йому нанесено як реальних збитків – позбавлення його можливості володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном (автомобілем), так і упущеної вигоди, яка полягає у неможливості виконувати роботу і у такий спосіб позбавлення законного доходу (плати за послуги щодо перевезення пасажирів).

ЧИ МОЖЕ ПОТЕРПІЛИЙ МАТИ СВОГО ПРЕДСТАВНИКА?

Потерпілий від злочину може мати представника, який користується усіма процесуальними правами потерпілого. Представником може бути адвокат, близький родич (батьки, дружина, діти, рідні брати і сестри, дід, баба, внуки), законні представники (батьки, опікуни, піклувальники особи), а також інші особи, які призначаються постановою особи, яка проводить дізнання, слідчого, судді або ухвалою суду.

Потерпілий може обрати собі представника особисто, керуючись будь-якими мотивами, не пояснюючи їх іншим. Якщо особа бажає отримати кваліфіковану правову допомогу, то доцільно обирати адвоката чи іншого юриста. Якщо ж особа вважає, що може сама вдало реалізувати свої права і представляти їх у суді, то вона може і не скористатися правом на представника.

ЯКІ ПРАВА МАЄ ПОТЕРПІЛИЙ?

У кримінальному процесі потерпілий має, зокрема, такі права:

- подати скаргу з метою порушення кримінальної справи приватного обвинувачення (ч. 1 ст. 27 Кримінально-процесуального кодексу (далі – КПК));
- отримувати копію постанови про порушення кримінальної справи негайно, але не пізніше трьох днів з дня її прийняття (ч. 1 ст. 98-2 КПК), копію постанови про закриття кримінальної справи (ч. 3 ст. 214 КПК), копію постанови судді про відкриття провадження за скаргою на постанову про порушення справи (ч. 2 ст. 236-8 КПК), копію постанови судді про скасування постанови про порушення справи (ч. 18 ст. 236-8 КПК);
- заявити цивільний позов (ч. 2 ст. 122 КПК);
- давати показання (ч. 2 ст. 171, ч. 1 ст. 267, ст. 292-1 КПК);
- подавати докази (ч. 3 ст. 49 КПК);
- заявляти клопотання (ч. 3 ст. 49, ч. 1 ст. 267, ст. 292-1 КПК);
- на вжиття заходів безпеки (ч. 3 ст. 49 КПК);
- примиритися з обвинуваченим, підсудним (ст. 8, ч. 1 ст. 27 КПК);
- заявляти відводи (ч. 3 ст. 49 КПК);
- ознайомлюватися з усіма матеріалами справи з моменту закінчення досудового слідства, а у справах, в яких досудове слідство не

- провадилосся, - після призначення справи до судового розгляду (ч. 3 ст. 49, ст. 217, ч. 1 ст. 255 КПК);
- отримувати відшкодування витрат у зв'язку зі з'явленням за викликом в органи дізнання, досудового слідства, прокуратури і до суду (ст. 92 КПК);
  - брати участь у судовому розгляді (ч. 3 ст. 49 КПК);
  - підтримувати в суді обвинувачення особисто або через свого представника, у тому числі у разі відмови прокурора від обвинувачення (ч. 4 ст. 49, ч. 2 ст. 267, ч. 4 ст. 277 КПК);
  - висловлювати свою думку щодо клопотань інших учасників судового розгляду, давати пояснення з приводу досліджуваних судом обставин справи; подавати докази під час судового розгляду справи (ч. 1 ст. 267 КПК);
  - задавати питання іншим учасникам судового розгляду (ч. 1 ст. 267 КПК);
  - брати участь і робити промови у судових дебатах (ч. 1 ст. 267, ст. 318 КПК);
  - подавати скарги на рішення, дії чи бездіяльність органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду (ч. 3 ст. 49 КПК).
- Зверніть увагу, що це далеко невичерпний перелік прав потерпілого.

ЯКІ КЛОПОТАННЯ МОЖЕ ЗАЯВЛЯТИ ПОТЕРПІЛИЙ?

Для реалізації певних прав потерпілому слід заявити клопотання. Під клопотанням необхідно розуміти звернення у письмовій або усній формі до особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора чи суду з певними вимогами, переважно про сприяння у реалізації певних процесуальних прав.

Так, потерпілий може заявити клопотання щодо:

- витребування або приєднання до справи доказів, виконання будь-яких необхідних слідчих дій – проведення експертизи, допиту свідка чи інших осіб, очної ставки, пред'явлення до впізнання, обшуку, виїмки, огляду місця події, освідування, відтворення обстановки та обставин події (ч. 3 ст. 49, ч. 2 ст. 66, ст. 129, ч. 3 ст. 217, ст. 296, 317 КПК);
- життя заходів безпеки, якщо є реальна загроза його життю, здоров'ю, житлу, майну (ст. 52-1 КПК);
- визнання його цивільним позивачем для відшкодування шкоди, завда-

- ної злочином, вжиття заходів до забезпечення цивільного позову (ст. 50, 123, 125 КПК);
- відшкодування витрат у зв'язку із прибуттям за викликом в органи дізнання, досудового слідства, прокуратури і до суду (ст. 92 КПК);
  - ознайомлення з усіма матеріалами справи з моменту закінчення досудового слідства, а у справах, в яких досудове слідство не провадилося, - після призначення справи до судового розгляду (ч. 3 ст. 49, ст. 217, 222, 255 КПК);
  - необхідності з'ясування питання про притягнення до кримінальної відповідальності інших осіб (ч. 2 ст. 237, ст. 278 КПК);
  - зміни кваліфікації дій обвинуваченого за Кримінальним кодексом чи пред'явлення нового обвинувачення (ч. 3 ст. 237, ч. 1 ст. 276 КПК);
  - повернення справи суддею на додаткове розслідування, якщо були порушені вимоги закону, без усунення яких справа не може бути призначена до судового розгляду (ч. 1 ст. 246 КПК);
  - направлення справи на досудове слідство чи дізнання у разі встановлення під час судового слідства, що злочин вчинила будь-яка з осіб, не притягнутих до кримінальної відповідальності (ст. 278 КПК);
  - огляду і оголошення документів доказами в справі (ст. 314 КПК). Це клопотання подається в будь-який момент судового слідства;
  - відновлення судового слідства, якщо підсудний в останньому слові повідомить про нові обставини, які мають істотне значення для справи (ч. 3 ст. 319 КПК).

Цей перелік не є вичерпним і містить лише деякі види клопотань. Потерпілий, окрім самостійного заявлення клопотань, має право висловлювати свою думку щодо клопотань інших учасників судового розгляду.

Письмове клопотання не має визначених законом реквізитів. Воно складається у формі заяви із зазначенням: органу чи особи, яким воно адресоване, мотивів і змісту клопотання, дати та підписується особою, яка його заявляє. Зазвичай клопотання має бути вмотивованим, тобто треба обґрунтувати свої вимоги чи заперечення конкретними фактами.

ЧИ МОЖЕ ПОТЕРПІЛИЙ ПОДАВАТИ ДОКАЗИ?

Подання доказів учасниками процесу має важливе значення для судового розгляду справи. Суд може ухвалити справедливе рішення лише на

підставі повного, всебічного і об'єктивного дослідження наявних у справі доказів. Потерпілий користується рівними правами щодо подання доказів, участі в дослідженні та доведенні їх переконливості. Потерпілий має право подавати докази як під час проведення досудового слідства, так і судового розгляду справи.

У процесі досудового слідства потерпілий може подати докази, завивши клопотання до слідчого з проханням приєднати певні докази до матеріалів справи. Під час судового розгляду суд спочатку з'ясовує думку учасників судового розгляду про те, які докази треба дослідити, та порядок їх дослідження. І на цій стадії потерпілий може подавати докази, якщо з якихось причин їх немає у матеріалах справи.

ЧИ МОЖЕ ПОТЕРПІЛИЙ ОДЕРЖАТИ ВІДШКОДУВАННЯ ВИТРАТ НА УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ?

Потерпілий має право на відшкодування деяких витрат, пов'язаних з участю у кримінальній справі, а саме – із прибуттям за викликом в органи дізнання досудового слідства, прокуратури і суду. Порядок і розміри відшкодування витрат потерпілому, що викликається до органів дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду, визначається Інструкцією, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 01.07.1996 р. № 710.

Так, особі, яка не є найманим працівником, виплачується винагорода за відрив від звичайних занять. Сума винагороди за відрив від звичайних занять визначається з урахуванням їх характеру у межах від 20 до 30 відсотків неоподаткованого мінімуму доходів громадян за день (тобто від 3,4 до 5,1 грн.). За потерпілим-найманим працівником зберігається середня заробітна плата за весь час, затрачений ним у зв'язку із прибуттям за таким викликом.

Крім того, потерпілому, якщо виконання його процесуальних функцій пов'язане з перебуванням за межами населеного пункту його проживання, відшкодовуються такі витрати: вартість проїзду до місця виклику і назад, витрати, пов'язані з найманням житла, добові у розмірах, установлених законодавством для відрядження працівників.

Зазначені виплати провадяться за постановою (ухвалою) органу, який зробив виклик, із коштів, що передбачені на зазначені цілі його кошторисом.

НАБУТТЯ СТАТУСУ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗИВАЧА

Зазвичай цивільним позивачем є потерпілий, який зазнав шкоди (майнової, моральної, фізичної) від вчиненого злочину. Однак сам факт нанесення злочином особі шкоди не призводить до набуття особою статусу цивільного позивача. Для того, щоб набути статусу цивільного позивача, потрібно зазнати шкоди внаслідок вчинення злочину та заявити вимогу про відшкодування такої шкоди.

Вимога про відшкодування шкоди, завданої вчиненим злочином, заявлена у кримінальній справі, оформлюється заявою (клопотанням) про визнання цивільним позивачем або позовною заявою.

Слідчий у разі заявлення цивільного позову зобов'язаний скласти мотивовану постанову про визнання потерпілого цивільним позивачем або про відмову в цьому (ч. 1 ст. 123 КПК). Ця постанова обов'язково доводиться до відома потерпілого.

Внаслідок подання цивільного позову та визнання цивільним позивачем особа не втрачає статусу потерпілого від злочину. Вона має права і обов'язки як потерпілого, так і цивільного позивача.

ЯК ПРАВИЛЬНО ПРЕД'ЯВИТИ ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ?

Цивільний позов має бути викладений **у письмовій формі** з обов'язковим зазначенням такої інформації:

найменування органу,
до якого подається позов

Зазначення найменування органу досудового
слідства або місцевого загального суду,
у провадженні якого перебуває кримінальна справа

**прізвище, ім'я,
по-батькові цивільного
позивача** адреса, номер
засобу зв'язку, якщо такі є

наприклад:
Заявник: Петренко Петро Петрович, який проживає
за адресою: вул. Івана Франка, 0, кв. 000, м. Глухів
Глухівського р-ну Сумської обл., 41400.
Тел. 05444-0-00-00

**прізвище, ім'я,
по-батькові
представника,** адреса,
номер засобу зв'язку,
якщо такі є

Така інформація наводиться у разі, якщо позов подає
представник.

Наприклад:
Представник: Коваленко Андрій Андрійович, який
проживає за адресою: вул. Невідома, 111,
кв. 111, м. Київ, 01001. Тел. 044-111-11-11,
ел. пошта: kovalenko@kovalenko.kiev.ua

**прізвище, ім'я,
по-батькові цивільного
відповідача;** адреса,
номер засобу зв'язку
(якщо такі відомі позивачеві).

Наприклад:
Цивільний відповідач: Іванець Василь Васильович,
який проживає за адресою: вул. Київська, 6,
м. Глухів Глухівського р-ну Сумської обл., 41400
Тел. 8-05444-0-00-00, ел. пошта: i_ivanets@ukr.net

**Зазначається тоді, коли
Вам відомо, хто може
відповідати за позовом**

**реквізити кримінальної
справи, у якій подається
позов**

Тут слід зазначити номер кримінальної справи і (або)
стосовно кого чи за яким фактом її порушено.

назва документа

Наприклад:
ЗАЯВА
про визнання цивільним позивачем
або
ПОЗОВНА ЗАЯВА У КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ
про відшкодування шкоди, завданої злочином
(за змістом обидві назви є тотожними)

**виклад обставин,
якими заявник
обґрунтовує
свої вимоги щодо
відшкодування шкоди**

Тут потрібно у хронологічній послідовності описати обставини, за яких Вам було заподіяно шкоду, а також обґрунтувати її розмір. Кожну обставину і розмір шкоди доцільно підтверджувати наявним у Вас або відомим Вам доказом.

зміст вимог

Тут після слова «ПРОШУ» Вам потрібно вказати:
Визнати мене цивільним позивачем у кримінальній справі (реквізити),
далі зазначити вимоги про стягнення конкретної грошової суми на відшкодування шкоди, завданої злочинном.

**процесуальні
клопотання**
(у разі необхідності)

За потреби Ви маєте право у заяві або окремими документами заявити додаткові клопотання,

наприклад, про:

- забезпечення цивільного позову;
- витребування доказів;
- допит свідка тощо.

Клопотання повинні бути вмотивованими.

Наприклад, заявляючи клопотання про допит свідка, слід зазначити, які обставини він може підтвердити, його повне ім'я та місце проживання чи роботи.

**перелік матеріалів,
що додано до заяви**

Після слова «ДОДАТОК» наводиться перелік документів та інших матеріалів, що додаються до заяви:

- письмові докази, що у Вас є;
- довіреність або інший документ, що підтверджує повноваження представника, якщо заяву подає представник тощо.

дата та підпис

Заява має бути підписана позивачем або його представником із зазначенням дати її підписання.

Зазначену заяву слід подати органу, який проводить дізнання, або слідчому під час досудового слідства (при цьому цивільний відповідач, якщо не встановлено особу того, хто має відповідати за позовом, не зазначається) або до суду, – якщо йому передано кримінальну справу з обвинуваченням, - але до початку судового слідства, під час якого досліджуватимуться докази.

Зазвичай відповідати за цивільним позовом має особа, яка вчинила злочин. Однак цивільними відповідачами можуть бути також батьки, опікуни, піклувальники або інші особи, а також підприємства, установи та організації, якщо вони в силу закону несуть відповідальність за шкоду, завдану злочинними діями обвинуваченого.

Факти завдання матеріальної, моральної, фізичної шкоди, витрати на лікування потерпілого тощо мають підтверджуватися належними доказами. Як правило, матеріальна шкода може бути підтверджена письмовими доказами (наприклад, чеками), речовими доказами (пошкодженими речами), висновками експерта. Витрати на лікування потерпілого підтверджуються довідками із закладу охорони здоров'я про перебування потерпілого на стаціонарному лікуванні, розрахунковими чеками, що підтверджують придбання медикаментів чи інших лікувальних засобів, довідками лікаря про призначення лікування тощо.

У разі неспроможності через фізичний чи матеріальний стан, похилий вік або з інших поважних причин самостійно захистити свої права потерпілий має право усно чи письмово звернутися до прокуратури з клопотанням подати цивільний позов в його інтересах і підтримувати поданий позов.

Якщо особа не впевнена у достатності своїх знань щодо підготовки заяви, то вона може звернутися за правовою допомогою до адвоката чи іншого фахівця у галузі права.

Якщо позов подає представник, то його повноваження повинні бути підтверджені відповідним документом. Таким документом найчастіше є довіреність, посвідчена нотаріально або посадовою особою за місцем роботи, навчання тощо.

На відміну від цивільного процесу, розгляд цивільних позовів в кримінальних справах відбувається без сплати судового збору (державного мита) та оплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи.

Вимоги цивільного позову вирішує суд під час вирішення кримінальної справи по суті. Зверніть увагу: якщо Ви раніше зверталися з анало-

гічним позовом в порядку цивільного судочинства до цієї ж особи і суд відмовив у задоволенні цього позову, Ви не можете пред'являти той же позов у кримінальній справі (суд не може двічі розглядати одне й те саме питання). Якщо ж Ви не скористалися правом подати цивільний позов у кримінальній справі, або Ваш цивільний позов суд залишив без розгляду, Ви маєте право пред'явити його в порядку цивільного судочинства.

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ?

Цивільний позивач може просити забезпечити цивільний позов у кримінальній справі. Заходи щодо забезпечення цивільного позову вживаються, наприклад, коли є побоювання, що обвинувачений або інші особи в його інтересах зможуть приховати його майно або інші цінності до набрання вироком законної сили і для виконання вироку в частині цивільного позову виникнуть перешкоди.

З цією метою цивільний позивач має право звернутися до слідчого з відповідним клопотанням. Водночас слідчий може і з власної ініціативи вжити заходів щодо забезпечення позову (ст. 125 КПК).

Забезпечення цивільного позову є також одним із питань для розгляду прокурором при складенні ним обвинувального висновку перед направленням справи до суду. Суд може вирішити питання про забезпечення, призначивши справу до розгляду, та перед ухваленням вироку або одночасно з цим.

Забезпечення позову здійснюється двома способами:

- 1) накладенням арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого чи підозрюваного. При цьому накладення арешту на вклади проводиться виключно за рішенням суду, а не слідчого;
- 2) вилученням майна, на яке накладено арешт, з переданням на відповідальне зберігання іншим фізичним чи юридичним особам.

ЯКІ ОBOB'ЯЗКИ МАЄ ПОТЕРПІЛИЙ?

Потерпілий зобов'язаний:

- з'являтися за викликом особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора і суду (ч.1 ст. 72 КПК);

- давати правдиві показання про обставини, які підлягають встановленню у цій справі, в тому числі про факти, що характеризують особу обвинуваченого або підозрюваного, та його взаємовідносини з ними (ч. 2 ст. 72 КПК);
- сприяти проведенню експертизи для встановлення тяжкості і характеру тілесних ушкоджень (ст. 76 КПК);
- проходити при необхідності освідкування (ст. 193 КПК);
- не розголошувати без дозволу слідчого або прокурора даних досудового слідства (ст. 121 КПК).

Якщо потерпілий не з'явиться за викликом без поважних причин, орган дізнання, слідчий, прокурор або суд мають право застосувати привід через органи внутрішніх справ (ст. 290 КПК).

Потерпілий несе кримінальну відповідальність за:

- завідомо неправдиве показання (ст. 384 Кримінального кодексу України);
- розголошення даних досудового слідства або дізнання (ст. 387 Кримінального кодексу України).

Потерпілий несе адміністративну відповідальність за:

- неповагу до суду, тобто непокори розпорядженням головуючого, порушення порядку під час судового засідання, вчинення дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил (ч. 1 ст. 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення);
- злісне ухилення від прибуття до органів дізнання, досудового слідства або суду – йдеться про систематичне нез'явлення без поважних причин після отримання ним відповідних повісток; приховування місця свого проживання, подання недостовірної інформації про поважність причини неприбуття тощо (ч. 1 ст. 185³ і ст. 185⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення).

РОЗДІЛ II. ЩО РОБИТИ, ЯКЩО ВАС ЗАТРИМАЛИ?

ЩО ТАКЕ ЗАТРИМАННЯ? ЙОГО ВИДИ

Затримання – це короткострокове позбавлення свободи особи, здійснене уповноваженими представниками органів державної влади.

Як правило, затримати особу можна на підставі рішення суду – про застосування такого запобіжного заходу як взяття під варту, про затримання і взяття під варту з метою екстрадиції (тимчасовий та екстрадиційний арешт), про затримання і примусове видворення іноземця або особи без громадянства за межі України. Водночас Конституція України (ч. 3 ст. 29) передбачає можливість затримання особи без рішення суду «у разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити». Таке затримання доцільно іменувати кримінальним. Воно може застосовуватися лише до особи, яку підозрюють у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, за наявності однієї з таких підстав:

- коли людину застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;
- коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу як таку, що вчинила злочин;
- коли на особі або її одязі, при ній або в її помешканні будуть знайдені явні сліди злочину (ч. 1 ст. 106 КПК).

При наявності інших даних, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, її може бути затримано також при спробі втечі, або відсутності у неї реєстрації місця проживання чи перебування, або відсутності інформації про її ім'я, місце проживання (ч. 2 ст. 106 КПК). Щоб уникнути затримання з цих підстав доцільно мати при собі документ, що посвідчує особу, із підтвердженням зареєстрованого місця проживання чи перебування (передусім паспорт).

Водночас законодавство визначає інші два види затримання без рішення суду:

- адміністративне – його основною метою є припинення адміністративного правопорушення або оформлення факту вже вчиненого правопорушення;
- загальне – спрямоване на захист життя чи здоров'я самих затри-

маних осіб. Йдеться про: дітей віком до 16 років, які залишилися без опіки; осіб у стані сп'яніння, якщо вони втратили здатність самостійно пересуватися чи можуть завдати шкоди оточуючим людям або собі; осіб, які ухиляються від лікування хронічного алкоголізму або наркоманії; осіб, які мають ознаки вираженого психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для себе та оточуючих людей.

ЯКІ ОРГАНИ УПОВНОВАЖЕНІ ЗАТРИМУВАТИ ОСІБ?

Кримінальне затримання за підозрою у вчиненні злочину мають право здійснювати:

- посадові особи органів дізнання (міліції, податкової міліції, Служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах, Державної митної служби, органів державного пожежного нагляду, Державної спеціальної служби транспорту, Державної прикордонної служби);
- слідчі і керівники слідчих відділів прокуратури, органів внутрішніх справ, Служби безпеки України і податкової міліції;
- прокурори.

Адміністративне затримання проводиться посадовими особами:

- органів внутрішніх справ;
- органів прикордонної служби;
- воєнізованої охорони у місцях розташування охоронюваних об'єктів;
- Військової служби правопорядку у Збройних Силах;
- органів Служби безпеки;
- органів та установ Державної пенітенціарної служби.

Загальне затримання здійснюють посадові особи органів внутрішніх справ.

НА ЯКИЙ СТРОК МОЖЕ БУТИ ЗАТРИМАНО ОСОБУ БЕЗ РІШЕННЯ СУДУ?

Ст. 29 Конституції України передбачає можливість затримання особи без рішення суду на строк до 72-ох годин. Протягом цього строку обґрунтованість тримання під вартою має бути перевірена судом або особою має бути звільнено.

Адміністративне затримання може тривати не більше 3-х годин (ст. 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Передбачені також випадки затримання на строк до розгляду судом чи посадовою особою справ про такі адміністративні правопорушення: дрібне хуліганство; насильство в сім'ї; злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, Державної прикордонної служби, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а також військовослужбовця чи їх образу; публічні заклики до невиконання вимог працівника міліції чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах; незаконне перетинання державного кордону України; порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій; прояв неповаги до суду; торгівля з рук у невстановлених місцях; порушення правил перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України. Затримання міліцією осіб, які виявили непокору законній вимозі працівника міліції, можливе до розгляду справи судом, але не більше ніж на 24 години.

Загальне затримання може застосовуватися до:

- неповнолітніх осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння і не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність, - до передачі їх законним представникам або направлення у приймальники-розподільники для дітей, але не більш як на 8 годин;
- неповнолітніх осіб віком до 16 років, які залишилися без опікування, - на строк до передачі законним представникам або до влаштування у встановленому порядку;
- осіб, які ухиляються від виконання постанови суду про направлення на примусове лікування від хронічного алкоголізму або наркоманії, - на строк до 3 днів;
- осіб, які мають ознаки вираженого психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для себе і оточуючих, - до передачі їх у лікувальні заклади, але не більш як на 24 години;
- осіб, які перебувають в громадських місцях у стані сп'яніння, якщо їх вигляд ображає людську гідність і громадську мораль або якщо вони втратили здатність самостійно пересуватися чи можуть завдати шкоди оточуючим або собі, - на строк до передачі їх в спеціальні медичні заклади (ст. 11 Закону України «Про міліцію»).

У будь-яких випадках, коли орган влади бажає продовжити затримання більше 72-ох годин, особа повинна вимагати дотримання своїх конституційних свобод щодо можливості тримання під вартою протягом більшого строку лише за рішенням суду, за відсутності якого особу має бути звільнено.

З ЯКОГО ЧАСУ ОСОБА ВВАЖАЄТЬСЯ ЗАТРИМАНОЮ?

Момент визнання особи затриманою має важливе значення, оскільки з нього починають перебіг строки затримання.

Затримання може починатися з практичних дій щодо фізичного захоплення особи і позбавлення її можливості вільно пересуватися на власний розсуд, а так само зі слів посадових осіб на зразок: «Прошу пред'явити документи», «Прошу пройти зі мною в найближче приміщення для встановлення вашої особи», «Прошу пройти до приміщення для складення протоколу про адміністративне правопорушення», «Вас затримано за підозрою у вчиненні злочину» тощо.

З цього часу особи можуть користуватися всіма гарантіями, що встановлені Конституцією України та мають застосовуються при обмеженні права на свободу і особисту недоторканність.

Закон пов'язує затримання з формальною процедурою складення протоколу про затримання підозрюваної особи у вчиненні злочину, протоколу про адміністративне затримання чи протоколу про адміністративне правопорушення. У випадку їх оформлення необхідно наполягати на записі в протоколі часу, який відповідає моменту фактичного затримання. Якщо у протоколі вказано інший час або не зазначено його взагалі, про це слід здійснити запис в графі про зауваження затриманого до протоколу.

ЯКІ Є ПРАВА У ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ?

Кожне затримання для звичайної особи є значним психологічним стресом. Але в цій складній ситуації необхідно пам'ятати про свої права, головними з яких є:

- 1) право знати мотиви затримання. Це може бути підозра у вчиненні злочину, встановлення інформації про особу з метою складення

- протоколу про адміністративне правопорушення, інші підстави для затримання. Вимагайте чіткого пояснення про зміст і час вчинення злочину чи адміністративного правопорушення, факти про які встановлюються. Адже поширеними мотивами затримання осіб є необґрунтована необхідність їх порівняння з фотороботами розшукуваних осіб тощо. За наявності рішення суду про взяття під варту Вас повинні з ним ознайомити;
- 2) право знати особу, яка здійснила затримання. Для цього слід попросити посадову особу назвати її ім'я і прізвище, займану посаду і вимагати пред'явлення службового посвідчення. Потрібно з'ясувати, чи відповідний орган, де працює особа, має право здійснювати затримання (див. питання «Які органи уповноважені затримувати осіб?» цього розділу);
  - 3) право вимагати детального роз'яснення своїх прав. Необхідно, щоб посадова особа не обмежувалася простим перерахуванням прав, передбачених законом. За Вашим проханням вона має пояснити зміст всіх можливостей особи і порядок їх реалізації;
  - 4) право на повідомлення одного з родичів чи близьких осіб про затримання. Обов'язок негайно здійснити таке повідомлення лежить на органі, що здійснив затримання. Для цього слід надати контактну інформацію (номер телефону) такого родича чи близької людини;
  - 5) право вимагати повідомлення свого захисника або одержати можливість зв'язатися з іншим захисником, а також право мати побачення із захисником з моменту затримання і до першого допиту. У випадку відсутності знайомого адвоката чи іншого фахівця у галузі права потрібно вимагати надання контактів колеги адвокатів чи окремих адвокатів та створення можливостей для розмови з ними;
  - 6) право не відповідати на запитання (зокрема не свідчити щодо себе членів сім'ї чи близьких родичів). Будь-які запевнення посадових осіб про те, що мовчання підтверджує підозри і лише надання свідчень покращить Ваше становище, не відповідають закону. Адже ст. 63 Конституції України передбачає, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів;

- 7) вимагати реєстрації факту затримання. Затримання має бути оформлене протоколом або ж зареєстроване у відповідних журналах органів влади, куди доставляються затримані. Аби уникнути незаконних затримань у деяких відділеннях міліції запроваджено постійний відеоконтроль відвідувачів;
- 8) право робити зауваження до протоколів. Протоколи під час затримання оформляються посадовими особами. Але затримана особа має право в окремій графі викласти свою позицію щодо часу і місця затримання, обґрунтованості затримання, завданої шкоди під час затримання тощо;
- 9) право оскаржити дії щодо затримання та вимагати звільнення у разі відсутності підстав для затримання. Затримана особа має право оскаржити незаконне затримання до керівника органу, де утримується особа, прокурора або до суду. Питання про обґрунтованість затримання і наступного тримання під вартою, а також скарга затриманої особи мають бути розглянуті судом не пізніше 72-ох годин з моменту затримання, інакше особу має бути звільнено;
- 10) право на відшкодування шкоди, завданої внаслідок незаконного затримання. Законодавство передбачає можливість відшкодування такої шкоди у випадках закриття кримінальної справи за відсутністю події злочину, відсутністю у діянні складу злочину або за недоведеністю участі затриманої людини у вчиненні злочину, а також у разі постановлення виправдувального вироку (ст. 53-1 КПК, Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянinові незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду»). Орган дізнання, слідчий, прокурор чи суд зобов'язані роз'яснити особі порядок поновлення її порушених прав. В інших випадках шкода, завдана порушенням прав особи при затриманні, може бути стягнута за рішенням суду на підставі положень Цивільного кодексу України. Відшкодуванню підлягає як майнова, так і моральна шкода.

КОЛИ ОСОБА ВВАЖАЄТЬСЯ ПІДОЗРЮВАНОЮ?

Підставами для набуття особою статусу підозрюваного є:

- затримання за підозрою у вчиненні злочину, або
- застосування запобіжного заходу (підписка про невиїзд, особиста порука, порука громадської організації або трудового колективу, застава, взяття під варту, нагляд командування військової частини).

Необхідність встановлення процесуального статусу є важливим для самої особи. Адже з цього моменту вона може в повній мірі реалізувати право на захист і право не свідчити проти самої себе.

Дотримання процесуальних прав підозрюваної особи необхідно вимагати й особі, проти якої порушена кримінальна справа (ч. 3 ст. 98 КПК), та щодо якої ухвалене запобіжне обмеження про заборону виїжджати за межі України (ст. 98-1 КПК).

Особа вважається підозрюваною протягом максимально коротких строків: 72 години – у разі затримання, 10 днів – у випадку застосування запобіжних заходів. Після завершення вказаних строків затриману особу має бути звільнено або їй має бути обрано запобіжний захід, а особі, щодо якої було застосовано запобіжний захід, має бути скасовано цей захід або пред'явлено обвинувачення.

КОЛИ ОСОБА ВВАЖАЄТЬСЯ ОБВИНУВАЧЕНОЮ?

Особа набуває процесуального статусу обвинуваченої, коли слідчий виніс постанову про притягнення її як обвинуваченого.

Постанова про притягнення особи як обвинуваченого містить такі відомості:

- посадова особа, яка склала постанову;
- місце і час складання постанови;
- назва справи;
- прізвище, ім'я та по-батькові обвинуваченого, день, місяць та рік його народження;
- злочин, у вчиненні якого особа обвинувачується, час, місце та інші обставини вчинення злочину, наскільки вони відомі слідчому;
- стаття Кримінального кодексу, якою передбачений цей злочин.

Слідчий в присутності захисника (якщо особа не відмовилася від його послуг) зобов'язаний роз'яснити обвинуваченому суть пред'явленого об-

винувачення та вручити йому копію постанови про притягнення як обвинуваченого.

Про пред'явлення обвинувачення, роз'яснення його суті і вручення копії постанови слідчий повинен скласти протокол із зазначенням години і дати пред'явлення обвинувачення. Цей протокол підписується обвинуваченим, слідчим та захисником.

Важливо пам'ятати, що пред'явлене обвинувачення може бути змінене або доповнене під час досудового слідства. Якщо виникне необхідність у зміні чи доповненні пред'явленого обвинувачення слідчий зобов'язаний заново пред'явити його особі при кожному випадку його зміни або доповнення.

Обвинувачення повинно бути пред'явлено не пізніше 2 днів з моменту винесення слідчим постанови про притягнення особи як обвинуваченого і в усякому разі не пізніше дня з'явлення або приводу обвинуваченого до слідчого (ст. 133 КПК).

КОЛИ ОСОБА ВВАЖАЄТЬСЯ ПІДСУДНОЮ?

Підсудним вважається обвинувачений після призначення суддею справи до судового розгляду (ч. 1 ст. 43 КПК).

Постанова про призначення справи до судового розгляду, винесення якої перетворює обвинуваченого на підсудного, має містити відомості про:

- місце і дату її винесення;
- посаду і прізвище судді;
- прізвище, ім'я та по-батькові обвинуваченого;
- підстави призначення справи до розгляду;
- статтю Кримінального кодексу, за якою пред'явлено обвинувачення;
- рішення з інших питань, пов'язаних з підготовкою справи до розгляду.

Важливо мати на увазі, що постанова суду про призначення справи до судового розгляду не може бути оскаржена.

КОЛИ ОСОБА СТАЄ ЗАСУДЖЕНОЮ?

Засудженою визнається людина після проголошення обвинувального вироку суду, незважаючи на те, що вирок набирає законної сили лише після

закінчення строку на його оскарження або в момент ухвалення рішення апеляційним судом за наслідками перегляду вироку на підставі апеляції.

ЯКІ ПРАВА МАЄ ПІДОЗРЮВАНИЙ, ОБВИНУВАЧЕНИЙ, ПІДСУДНИЙ?

Підозрюваний, обвинувачений, підсудний мають право для свого захисту:

- мати захисника та побачення з ним до першого допиту і після цього (ч. 2 ст. 43, ч. 2 ст. 43-1, п. 8 ч. 1 ст. 142 КПК);
- відмовитися давати показання і відповідати на запитання (ч. 2 ст. 43, ч. 2 ст. 43-1, п. 2 ч. 1 ст. 142, п. 5 ч. 1 ст. 263 КПК);
- користуватися рідною мовою під час давання показань, заявлення клопотань, ознайомлення з усіма матеріалами справи, виступу у суді (ч. 2 ст. 19 КПК);
- користуватися послугами перекладача (ч. 2 ст. 19, ч. 3 ст. 341 КПК);
- отримувати слідчі і судові документи у перекладі рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють (ч. 3 ст. 19, ч. 6 ст. 223, ч. 3 ст. 254, ч. 2 ст. 344 КПК);
- подавати докази, брати участь у дослідженні та доведенні їх переконливості перед судом (ч. 5 ст. 16-1, ч. 2 ст. 43, ч. 2 ст. 43-1, п. 3 ч. 1 ст. 142, ст. 261, п. 4 ч. 1 ст. 263 КПК);
- висловлювати свою думку щодо клопотань інших учасників процесу, заявляти клопотання, зокрема про:
- вжиття заходів безпеки або про їх скасування (ч. 2 ст. 43, ч. 2 ст. 43-1, п. 1 ч. 1 ст. 52-2 КПК)
- заміну одного захисника іншим (ч. 5 ст. 46 КПК);
- виконання необхідних слідчих дій: допиту свідків, проведення очної ставки, експертизи (ч. 1 ст. 129, п. 4 ч. 1 ст. 142, п. 7 ч. 1 ст. 197 КПК);
- витребування і приєднання до справи доказів (п. 4 ч. 1 ст. 142, п. 4 ч. 1 ст. 263, ст. 296 КПК);
- доповнення досудового слідства шляхом проведення додаткових слідчих дій (ч. 1 ст. 218 КПК);

- вручення йому засвідченої належним чином копії опису матеріалів кримінальної справи (ч. 5 ст. 218 КПК);
- зміну кваліфікації злочину (ч. 1 ст. 221 КПК);
- закриття кримінальної справи (ч. 1 ст. 221 КПК);
- направлення справи на додаткове розслідування (ст. 246 КПК);
- колегіальний розгляд судом справи про злочин, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше десяти років (ч. 2 ст. 17, ч. 1 ст. 218 КПК);
- ознайомлюватися після закінчення досудового слідства або дізнання, але перед складанням обвинувального висновку з усіма матеріалами справи (ч. 2 ст. 43, ст. 218 КПК);
- подавати письмові зауваження щодо неправильності або неповноти протоколу судового засідання (ст. 88 КПК);
- мати побачення з родичами чи іншими особами у випадку перебування під вартою (ст. 162 КПК);
- вимагати зупинення провадження у разі тяжкого захворювання (ч. 1 ст. 208 КПК);
- вимагати закриття кримінальної справи при недоведеності своєї участі у вчиненні злочину (п. 2 ч. 1 ст. 213 КПК);
- задавати питання іншим учасникам кримінального процесу під час судового розгляду (п. 7 ч. 1 ст. 263, ч. 10 ст. 303 КПК);
- брати участь у судових дебатах і робити останню репліку (ст. 318 КПК);
- звертатися до суду з останнім словом без обмежень у часі (ст. 319 КПК);
- негайно бути звільненим з-під варти в залі судового засідання у випадку виправдання, звільнення від відбуття покарання або засудження його до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 342 КПК);
- подавати скарги на рішення, дії чи бездіяльність органів, які здійснюють оперативно-розшукові дії, органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду (ч. 2 ст. 43, ч. 2 ст. 43-1 КПК).

Перелік цих прав не є вичерпним.

ЯК ОСОБІ ДІЗНАТИСЯ ПРО ЗМІСТ ОБВИНУВАЧЕННЯ?

Право знати суть підозри і обвинувачення є важливим з огляду на необхідність вибудовування лінії і тактики захисту особи в кримінальній справі. Тому закон гарантує такі права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного:

- отримувати від слідчого, органу дізнання, прокурора, судді копію постанови про порушення кримінальної справи протягом трьох днів з моменту її прийняття (ч. 1 ст. 98-2 КПК);
- негайно отримувати від органу дізнання копію протоколу про затримання з переліком його прав і обов'язків (ч. 4, 5 ст. 106 КПК). У протоколи мають бути зазначені підстави, мотиви, день, година, рік, місяць, місце затримання, пояснення затриманого, час складання протоколу про роз'яснення права мати побачення із захисником з моменту затримання;
- бути повідомленим про підозру у вчиненні певного злочину. Про це повідомлення робиться відмітка в протоколі допиту підозрюваного (ч. 3 ст. 107 КПК);
- одержати від слідчого під час оголошення постанови про притягнення як обвинуваченого роз'яснення суті пред'явленого обвинувачення та отримати копію постанови про притягнення як обвинуваченого (ч. 2 ст. 140 КПК);
- ознайомлюватися із усіма матеріалами справи після закінчення досудового слідства (крім матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві) без обмеження в часі, потрібного для ознайомлення з ними (ст. 218 КПК);
- ознайомлюватися з усіма додатковими матеріалами справи після проведення додаткових слідчих дій (ст. 222 КПК);
- отримувати під розписку копію обвинувального висновку (а у справах, які порушуються за скаргою потерпілого – копії скарги потерпілого і постанови суду про порушення кримінальної справи) та повістки про виклик в судове засідання не пізніше як за три дні до дня слухання справи (ч. 3 ст. 251 КПК).

ХТО МОЖЕ БУТИ ЗАХИСНИКОМ ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО, ПІДСУДНОГО, ЗАСУДЖЕНОГО?

Здійснювати захист уповноважені (ст. 44 КПК):

- адвокати;
- інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи (наразі іншого закону, крім Закону України „Про адвокатуру”, немає, тому захисниками допускають саме адвокатів);
- близькі родичі, опікуни або піклувальники.

Захисник залучається до участі у справі на запрошення особи або призначається дізнавачем, слідчим, суддею.

Особа є вільною у виборі захисника і може запросити кількох захисників. Для цього вона має право зв'язатися із захисником, якого особисто знає. Або ж підозрюваний, обвинувачений, підсудний може просити надання контактної інформації захисників, які можуть бути запрошені до справи.

Призначення захисника відбувається у випадках, коли:

- особа не бажає або не може запросити собі захисника, але участь захисника у цій справі є обов'язковою;
- особа бажає мати захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може його запросити;
- необхідно провести невідкладні слідчі чи інші процесуальні дії з участю захисника, а особа ще не встигла запросити собі захисника або своєчасне прибуття обраного нею захисника неможливе. У таких випадках захисник призначається тимчасово до прибуття обраного захисника;
- обраний особою захисник не з'явиться протягом 72-ох годин з моменту запрошення, і якщо після закінчення наступних 24-ох годин не буде запрошено іншого захисника або інший запрошений захисник також не з'явиться.

Зазвичай захисника призначають з членів адвокатського об'єднання. Вимога слідчого про призначення захисника є обов'язковою для керівника адвокатського об'єднання.

Участь захисника є обов'язковою:

- у справах осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочину у віці до 18 років, - з моменту визнання особи підозрюваною чи пред'явлення їй обвинувачення;

- у справах про злочини осіб, які через свої фізичні або психічні вади (німі, особи із суттєвими дефектами мовлення, глухі, сліпі, особи, які хоча і визнані осудними, проте мають психічні вади, які перешкоджають їм самостійно захищатися від обвинувачення тощо) не можуть самі реалізувати своє право на захист, - з моменту затримання особи чи пред'явлення їй обвинувачення або з моменту встановлення цих вад;
- у справах осіб, які не володіють мовою, якою ведеться судочинство - з моменту затримання особи чи пред'явлення їй обвинувачення;
- коли санкція статті, за якою кваліфікується злочин, передбачає довічне ув'язнення - з моменту затримання особи чи пред'явлення їй обвинувачення;
- у справах про застосування примусових заходів медичного характеру - з моменту встановлення факту наявності у особи душевної хвороби;
- у справах про застосування примусових заходів виховного характеру - з моменту першого допиту неповнолітнього.

У зазначених випадках близькі родичі, опікуни або піклувальники можуть брати участь у справі як захисники лише одночасно із професійним захисником.

ЧОМУ УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ Є ВАЖЛИВОЮ?

Запрошення захисника до участі у кримінальній справі є головним фактором зменшення випадків маніпуляцій і зловживань представників органів слідства, прокуратури і навіть суду.

Захисник – особа, яка здатна професійно проконсультувати свого клієнта (особливо, необізнаного із законодавством) про всі аспекти провадження у кримінальній справі.

Важливість залучення захисника збільшується у випадку, коли особу взято під варту і вона обмежена у можливостях збирати необхідні докази. У таких ситуаціях захисник може ефективно представляти інтереси свого підзахисного перед органами влади.

Суттєвою гарантією захисту осіб є право на побачення із захисником до першого допиту (ст. 43, 43-1 КПК). Якщо дізнавач або слідчий по-

рушили цю вимогу і за наявності заяви про необхідність побачення із захисником допитали його без участі захисника, то при судовому розгляді отримані внаслідок такого допиту показання повинні визнаватися недопустимим доказом.

Захисник має право бути присутнім не лише на допитах свого підзахисного, а й при виконанні інших слідчих дій (ст. 48 КПК).

Захисника варто обирати з тих адвокатів, які мають гарну репутацію і вважаються професіоналами. Розмір гонорару адвокату при цьому не повинен бути визначальним критерієм. Але Вас має насторожити надто низька вартість послуг адвоката чи обіцянка адвоката вирішити Ваше питання за допомогою хабара, якого він може передати „потрібній” людині.

ЩО РОБИТИ, КОЛИ ЗАХИСНИК ПРАЦЮЄ НЕЕФЕКТИВНО?

Вибір конкретного захисника є особистою справою кожного підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого. Якщо особа незадоволена роботою свого захисника, вона може відмовитися від його послуг. Закон гарантує такі права:

- відмовитися від запрошеного захисника та вмотивовано відмовитися від призначеного захисника в будь-який момент провадження. Відмова від захисника не позбавляє особу права запросити того ж чи іншого захисника в подальших стадіях процесу (ч. 1, 3 ст. 46 КПК). У разі відмови від захисника особа може також взяти функції свого захисту на себе, за винятком випадків, коли участь захисника є обов'язковою;
- запросити іншого захисника, на що дається не менше одного дня – під час досудового слідства, або не менше трьох днів – під час судового розгляду (ч. 4 ст. 46 КПК);
- отримати допомогу від іншого призначеного захисника у випадку відмови від захисника у справі, в якій його участь є обов'язковою (ч. 4 ст. 46 КПК);
- отримати від особи, яка провадить дізнання, слідчого та суду допомогу у встановленні зв'язку із захисником або з особами, які можуть запросити захисника (ч. 1 ст. 47 КПК).

ЯВКА З ПОВИННОЮ: ПОРЯДОК І НАСЛІДКИ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ, ЗЛОВЖИВАННЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Явка з повинною – це особисте, добровільне, за власною ініціативою повідомлення особи органу дізнання, слідчому, прокурору, судді про вчинений нею злочин чи його готування із визнанням своєї вини.

Особа, яка відбуває покарання в місцях позбавлення волі, може подати адміністрації установи виконання покарань заяву про вчинений нею злочин, за який вона не була засуджена.

Зазначене визнання може бути зроблене в усній або письмовій формі.

Усна заява заноситься до протоколу, в якому зазначаються відомості про особу заявника і викладений зміст заяви від першої особи. Протокол підписують заявник і посадова особа, яка склала протокол.

Якщо усна заява про явку з повинною зроблена у судовому засіданні, то відомості про особу заявника та зміст його заяви заносяться до протоколу судового засідання і підписуються заявником.

Письмова заява про явку із повинною має бути підписана заявником і посадовою особою органу дізнання, слідчим або прокурором, якими прийнята заява, із зазначенням на заяві дати її прийняття.

Виходячи зі змісту статті 96 КПК, не можна вважати явкою з повинною заяву особи, направлену за допомогою поштового або телефонного зв'язку. Якщо заявник не може з'явитись особисто до відповідного органу чи посадові особи внаслідок важкої хвороби або з інших поважних причин, його заява про злочин може бути прийнята і занесена до протоколу за місцем його перебування співробітником органу дізнання, слідчим або прокурором.

Правове значення явки з повинною полягає в тому, що вона відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 66 Кримінального кодексу України є обставиною, яка пом'якшує покарання.

У випадках, передбачених Кримінальним кодексом, явка з повинною є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, наприклад, за такі злочини як:

- державна зрада (ст. 111 Кримінального кодексу);
- незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 Кримінального кодексу);
- незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 Кримінального кодексу);

- незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 Кримінального кодексу);
- пропозиція або давання хабара (ст. 369 Кримінального кодексу).

Інструмент явки з повинною став останнім часом „популярним” засобом розкриття вчинених злочинів. Працівники органів дізнання, досудового слідства використовують надломлений психічний стан затриманих осіб і впливають на них з метою отримання „зізнань” щодо вчинення злочинів. Для цього посадові особи пропонують підписати вже заготовлену заяву про явку з повинною. Бажано відмовлятися від підписання будь-яких документів у відсутності захисника, якому довіряєте. Адже документ з підписом підозрюваного, обвинуваченого стає вагомим доказом для суду. Не варто прислухатися до переконань про невелике значення документів, які пропонується підписати.

ЯКІ ПРАВА МАЄ ОСОБА ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ, ПОВ'ЯЗАНОГО ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ?

Запобіжний захід, пов'язаний із позбавленням волі (взяття під варту), застосовується за наявності двох обставин:

- особа обвинувачується у вчиненні злочину, наслідком якого може бути позбавлення волі на строк понад три роки, а виняткових випадках – і на менший строк, та

- наявні достатні підстави вважати, що особа ухилятиметься від слідства, від виконання процесуальних рішень, перешкоджатиме встановленню фактів у справі або продовжуватиме протиправну діяльність.

Рішення про взяття під варту особи ухвалює лише суд. Орган дізнання, слідчий чи прокурор зобов'язані надати докази і довести перед судом обґрунтованість своїх підозр щодо можливості особи продовжувати протиправну поведінку, ухилятися від слідства або впливати на нього у разі його залишення на свободі. Однієї лише тяжкості вчиненого злочину, в якому обвинувачується особа, недостатньо для взяття її під варту. Спростовувати ці докази можна характеристикою з місця роботи, показаннями співробітників, сусідів і членів сім'ї про попередню добросовісну поведінку тощо.

Одночасно можна просити застосувати інший запобіжний захід (підписку про невиїзд, особисту поруку, поруку громадської організації або трудового колективу, заставу). Аналогічні запобіжні заходи застосовуються і в справах про злочини невеликої тяжкості, тобто ті, за які передбачено покарання у вигляді штрафу, виправних робіт, арешту, обмеження волі).

При вирішенні питання про запобіжні заходи особа має право заявляти клопотання, висловлювати свою позицію щодо обговорюваних питань, користуватися послугами захисника.

ЯКІ СТРОКИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ?

Тримання під вартою під час досудового слідства не може тривати більше 2-ох місяців (ст. 156 КПК). Особа може вимагати прийняття рішення судом про тримання під вартою протягом коротшого строку.

Призначений судом строк поступово може бути продовжено судом для закінчення слідства до 4-ох, 9-ти чи 18-ти місяців. Після закінчення 18-місячного тримання під вартою, якщо справу не передано до суду, особа підлягає безумовному звільненню.

Перед призначенням справи до судового розгляду суддя також зобов'язаний вирішувати питання про доцільність продовження тримання під вартою підсудного. Таке тримання протягом судової стадії не обмежене чіткими строками і завершується одночасно з оголошенням виправдального вироку або вступом у законну силу обвинувального вироку.

ЯКІ ПРАВА МАЄ ОСОБА, ВЗЯТА ПІД ВАРТУ?

Особа, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, поміщається до слідчих ізоляторів (СІЗО) Державної пенітенціарної служби або гауптвахти Військової служби правопорядку у Збройних Силах. Як виняток, особа може утримуватися в ізоляторах тимчасового тримання (ІТТ) Міністерства внутрішніх справ.

Перебування особи під вартою не означає, що вона позбавляється всіх гарантованих Конституцією і законами прав. Мета цього запобіжного заходу – уникнення її можливої втечі або впливу на слідство, чи продовження протиправної поведінки.

Особа, яка тримається під вартою, має такі права:

- вимагати і отримувати допомогу у встановленні зв'язку із захисником або із особами, які можуть його запросити;
- мати побачення з родичами, тривалістю від 1 до 4 годин, як правило, не більше одного разу на місяць (ст. 162 КПК). Такі побачення проводяться під контролем адміністрації місця попереднього ув'язнення;
- мати побачення із захисником наодинці, без обмеження кількості побачень та їх тривалості у вільний від виконання слідчих дій час. Адміністрація установи має забезпечити умови для проведення побачень, у тому числі які виключають при побаченні із захисником можливість третіх осіб мати доступ до інформації, що надається в процесі побачення;
- листуватися з родичами та іншими громадянами, а також підприємствами, установами, організаціями з письмового дозволу особи або органу, в провадженні яких знаходиться справа. Скарги, заяви і листи, адресовані Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Європейському суду з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій та прокуророві, переглядові не підлягають і надсилаються за адресою протягом доби з часу їх подання (ст. 13 Закону України «Про попереднє ув'язнення»);
- вимагати повідомлення дружини (чоловіка) або іншого родича, а також роботодавця про арешт (ст. 161 КПК);
- вимагати здійснення заходів забезпечення охорони власного майна, яке залишається без нагляду (передання майна під відповідальне зберігання, опечатання приміщення тощо) (ст. 160 КПК);
- вимагати здійснення заходів забезпечення щодо піклування про своїх дітей, які залишилися без нагляду. Слідчий зобов'язаний негайно внести з цього приводу подання до органу опіки та піклування для вжиття необхідних заходів до передання зазначених дітей на піклування родичів або влаштування їх в дитячі установи. Слідчий також зобов'язаний вжити заходів піклування щодо літніх батьків особи, інвалідів чи інших осіб, які перебувають на її утриманні.

Ст. 9 Закону України «Про попереднє ув'язнення» передбачає додаткові права осіб, взятих під варту:

- мати щоденну прогулянку тривалістю до 1 години. Вагітним жінкам і жінкам, які мають при собі дітей, неповнолітнім, а також хворим з дозволу лікаря та за їх згодою тривалість щоденної прогулянки встановлюється до 2-ох годин;
- купувати протягом місяця за безготівковим розрахунком продукти харчування і предмети першої необхідності на суму до 1 мінімального розміру заробітної плати та без обмежень письмове приладдя, газети, книги через торговельну мережу на замовлення;
- користуватися власним одягом і взуттям, мати при собі документи і записи, що стосуються кримінальної справи;
- користуватися телевізорами, одержаними від родичів або інших осіб, настільними іграми, газетами і книгами з бібліотеки місця попереднього ув'язнення та придбаними через торговельну мережу;
- відправляти в індивідуальному порядку релігійні обряди і користуватися релігійною літературою та властивими їм віруванню предметами релігійного культу, виготовленими з малоцінних матеріалів, якщо при цьому не порушується встановлений у місцях попереднього ув'язнення порядок, а також не обмежуються права інших осіб;
- мати 8-годинний сон в нічний час, під час якого не допускається залучення до участі в процесуальних та інших діях, за винятком невідкладних випадків;

Узяті під варту жінки можуть мати при собі дітей віком до 3-ох років.

ЯК І ЗА ЯКИХ УМОВ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ВІДСТОРОНЕННЯ ОБВИНУВАЧЕНОГО ВІД ПОСАДИ?

Відсторонення обвинуваченого від посади здійснюється у випадку, коли посадова особа:

- обвинувачується у вчиненні злочину у сфері службової діяльності (зловживання владою, перевищення влади тощо) або
- обвинувачується у вчиненні іншого злочину і здатна вплинути на хід слідства (наприклад, знищити або сфальсифікувати документи, що мають доказове значення, вчинити тиск на свідків, які перебувають в його підпорядкуванні, або на інших осіб чи використовувати своє

становище для продовження злочинної діяльності або приховування її слідів).

Відсторонення від посади здійснюється на підставі постанови слідчого, яка санкціонується прокурором чи його заступником (ст. 147 КПК). Копія постанови надсилається для виконання за місцем роботи (служби).

Питання про відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України, вирішується Президентом на підставі вмотивованої постанови Генерального прокурора.

Відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням його до кримінальної відповідальності здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів на підставі мотивованої постанови Генерального прокурора.

Відсторонення обвинуваченого від посади має тимчасовий характер і його не слід змішувати зі звільненням з роботи.

ЩО НЕОБХІДНО ЗНАТИ ПІДОЗРЮВАНОМУ, ОБВИНУВАЧЕНОМУ, ПІДСУДНОМУ ПРО ДОПИТ?

Надавати показання під час допиту є правом, а не обов'язком підозрюваного, обвинуваченого, підсудного. Це впливає із конституційних правил, що ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину (ч. 2 ст. 62) і особа не несе відповідальності за відмову давати показання чи пояснення щодо себе (ч. 1 ст. 63 Конституції України).

Зауважте, що відмова підозрюваного, обвинуваченого, підсудного давати показання не може бути доказом вини особи у вчиненні злочину. Підозрюваний, обвинувачений, підсудний, на відміну від свідка, не несуть кримінальної відповідальності за відмову від давання показань, а також за неправдиві показання.

У ЯКИЙ СПОСІБ МОЖЕ БУТИ ВИКЛИКАНО ПІДОЗРЮВАНОВО, ОБВИНУВАЧЕНОГО ДО СЛІДЧОГО?

Підозрюваного, обвинуваченого може бути викликано до слідчого телефоном, факсом, телеграмою або повісткою. Повістка вручається під розписку із обов'язковим зазначенням часу вручення.

У випадку, якщо особа тимчасово відсутня за місцем реєстрації, то повістка вручається під розписку кому-небудь з дорослих членів сім'ї, житлово-

експлуатаційній організації або адміністрації за місцем роботи.

Якщо до обвинуваченого застосовано тримання під вартою, то виклик буде відбуватись через адміністрацію місця попереднього ув'язнення.

ЯК ЗАБЕЗПЕЧУЄТЬСЯ УЧАСТЬ У ПРОВАДЖЕННІ ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО, ПІДСУДНОГО?

Підозрюваний, обвинувачений, підсудний зобов'язані з'явитися за викликом органу, який здійснює розгляд справи у визначений термін. Якщо особа не з'явилася без поважних причин, то до неї може бути застосовано привід (ст. 135 КПК).

Привід здійснюється органами внутрішніх справ та Військовою службою порядку у Збройних Силах (щодо військовослужбовців та працівників Збройних Сил) за мотивованою постановою органу, який здійснює провадження у справі.

Привід, крім виняткових випадків, здійснюється вдень. Привід до особи без попереднього виклику може бути застосований лише в тих випадках, коли вона ухилиється від слідства або не має зареєстрованого місця проживання.

Поважними причинами нез'явлення за викликом у визначений строк є: несвоєчасне одержання повістки, хвороба та інші обставини, які фактично позбавляють можливості своєчасно з'явитися до слідчого (ч. 3 ст. 135 КПК).

ЯКІ ОBOB'ЯЗКИ ПОКЛАДАЮТЬСЯ НА ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО, ПІДСУДНОГО?

Підозрюваний, обвинувачений, підсудний зобов'язані:

- не ухилитися від дізнання, слідства і суду (ст. 136 КПК);
- з'являтися на допит (ст. 143 КПК);
- не перешкоджати встановленню істини у кримінальній справі (ст. 148 КПК).

У випадках недотримання вказаними особами своїх обов'язків до них може бути застосований запобіжний захід або замінено обраний запобіжний захід на більш суворий.

Підсудний також зобов'язаний:

- з'являтися у судові засідання під час розгляду справи (ч. 1 ст. 262, ст. 288 КПК). У разі нез'явлення підсудного у судові засідання без поважних причин, суд відкладає розгляд справи та може покласти на нього судові витрати внаслідок відкладення засідання і застосувати до підсудного привід;
- беззаперечно виконувати розпорядження головуєчого, дотримуватися порядку в судовому засіданні, утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про очевидну зневагу до суду або встановлених в суді правил (ч. 1 ст. 271 КПК). У випадку порушення порядку суддя попереджає підсудного про те, що в разі повторення ним зазначених дій його буде видалено із зали засідання. При повторному порушенні порядку підсудного за ухвалою суду може бути видалено із зали засідання тимчасово або на весь час судового розгляду справи. У цьому випадку вирок після його винесення негайно оголошується підсудному.

Підозрюваний, обвинувачений, підсудний несуть адміністративну відповідальність за прояв неповаги до суду (ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

ЯК І КОЛИ ЗАСУДЖЕНИЙ АБО ВИПРАВДАНИЙ МОЖЕ ОТРИМАТИ КОПІЮ ВИРОКУ СУДУ?

Під час проголошення вироку підсудний присутній у судовому засіданні. Копія вироку вручається засудженому або виправданому в триденний строк після його проголошення.

Якщо вирок складений мовою, яку засуджений не розуміє, то йому має бути вручено також письмовий переклад вироку доступною для нього мовою (ст. 344 КПК).

ЯК БЛИЗЬКИМ РОДИЧАМ ПОБАЧИТИСЬ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМ, ЯКИЙ УТРИМУЄТЬСЯ ПІД ВАРТОЮ?

Перебування засудженого під вартою не дає можливості вільно спілкуватися з близькими родичами (батьками, дружиною, чоловіком, дітьми, рідними братами і сестрами, дідом та бабою, внуком). До набрання виро-

ком законної сили головуєчий або голова відповідного суду зобов'язані дати дозвіл близьким родичам засудженого за їх проханням на побачення із засудженим, який перебуває під вартою (ст. 345 КПК).

Для цього близький родич має подати письмову заяву з клопотанням надати дозвіл на побачення до головуєчого судді чи голови суду. Таку заяву може подавати і засуджений.

ЯК ВСТАНОВИТИ ОПІКУ ЧИ ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ ЗАСУДЖЕНОГО, ЯКЩО ВОНИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ БЕЗ НАГЛЯДУ?

Засуджений до позбавлення волі має право звертатися до суду з вимогою про влаштування або встановлення опіки чи піклування над дітьми, віком до 18 років, які залишаються без нагляду.

Водночас суд зобов'язаний при засудженні особи до позбавлення волі і наявності у неї дітей, які залишаються без нагляду, одночасно з постановленням вироку поставити питання перед відповідним органом опіки та піклування про необхідність влаштування дітей або встановлення над ними опіки чи піклування (ч. 1 ст. 346 КПК).

ЩО РОБИТИ ІЗ МАЙНОМ І ЖИТЛОМ ЗАСУДЖЕНОГО, ЯКІ ЗАЛИШАЮТЬСЯ БЕЗ НАГЛЯДУ?

Якщо особу засуджено до позбавлення волі і в неї залишається без нагляду майно і житло, суд зобов'язаний вжити через відповідні органи заходів для їх збереження (ч. 2 ст. 346 КПК).

Якщо суд цього не зробив одночасно з винесенням вироку, засуджений має право подавати клопотання з вимогою вжити заходи щодо збереження майна і житла.

ЦИВІЛЬНИЙ ВІДПОВІДАЧ

НАБУТТЯ СТАТУСУ ЦИВІЛЬНОГО ВІДПОВІДАЧА

Наслідком вчинення злочину часто є завдання шкоди особі. Найчастіше цю шкоду зобов'язана відшкодувати особа, яка її заподіяла і визнана винуватою у вчиненні злочину.

Як правило, під час досудового слідства і судового розгляду цивільним відповідачем визнається обвинувачений, підсудний. У разі визнання його винуватим у вчиненні злочину він матиме зобов'язання щодо відшкодування шкоди.

Але необхідність появи окремої процесуальної фігури цивільного відповідача зумовлюється, наприклад, можливістю пред'явлення обвинувачення особі у віці від 14 до 18 років. Така особа несе майнову відповідальність на загальних підставах. Але у разі відсутності у неї майна або заробітку, достатніх для відшкодування завданої ними шкоди, її повинні відшкодувати батьки (усиновлювачі, піклувальники). Також за шкоду, задану працівником під час вчинення злочину при виконанні своєї трудової функції, перед третіми особами має відповідати роботодавець.

Саме ці суб'єкти визнаються цивільними відповідачами. Вони набувають цей статус з моменту винесення слідчим, суддею постанови про притягнення як цивільного відповідача або постановлення судом відповідної ухвали. Ця постанова (ухвала) оголошується особі, яка визнана цивільним відповідачем у кримінальній справі (ст. 124 КПК). У цій постанові має бути зроблена відмітка про роз'яснення прав особі, яка визнана цивільним відповідачем. Дана відмітка засвідчується підписом цивільного відповідача або його представника.

ЯК ЦИВІЛЬНОМУ ВІДПОВІДАЧУ ОЗНАЙОМИТИСЯ ІЗ МАТЕРІАЛАМИ СПРАВИ?

Цивільний відповідач має право знайомитися з усіма матеріалами справи, що стосуються цивільного позову, з моменту закінчення досудового слідства або після призначення справи до судового розгляду (ч. 2 ст. 51 КПК).

Цивільний відповідач може просити про доступ до матеріалів справи шляхом заявлення до відповідного органу чи службовій особі (наприклад, слідчому чи суду) усного або письмового клопотання.

ЯКІ КЛОПОТАННЯ МОЖЕ ЗАЯВЛЯТИ ЦИВІЛЬНИЙ ВІДПОВІДАЧ?

Цивільний відповідач має право подавати будь-які усні чи письмові клопотання, що стосуються справи та вирішення питання щодо цивільного позову, заперечувати проти позову чи визнати позов повністю або частково.

Так, під час досудового слідства цивільний відповідач має право заявляти, наприклад, клопотання про проведення необхідних слідчих дій (ч. 2

ст. 51, ст. 129, ч. 3 ст. 217 КПК), ознайомлення з матеріалами справи (ч. 2 ст. 217 КПК).

Під час судового розгляду справи цивільний відповідач має зокрема право подавати суду клопотання щодо:

- ознайомлення з матеріалами, які стосуються цивільного позову (ч. 1 ст. 255 КПК);
- розгляду цивільного позову за його відсутності (ч. 2 ст. 291 КПК);
- виклику свідків (ст. 296 КПК);
- витребування та приєднання доказів (ст. 296 КПК);
- призначення експертизи (ст. 310 КПК).

Письмове клопотання складається у довільній формі із зазначенням органу чи особи, яким воно адресоване, змісту та обґрунтування клопотання, дати. Клопотання потрібно мотивувати, тобто обґрунтовувати свої вимоги чи заперечення конкретними фактами.

СВІДОК

ХТО МОЖЕ БУТИ СВІДКОМ?

Свідком є особа, яка знає певні відомості щодо вчиненого злочину і може надати їх органу слідства, прокурору чи суду. Володіння інформацією про злочин автоматично не перетворює очевидця події на свідка. Для цього потрібно щонайменше дві підстави:

- порушення кримінальної справи, в якій особа може бути свідком;
- наявність в органу дізнання, слідства, прокуратури чи суду даних, що особі відомі обставини, які відносяться до конкретної кримінальної справи.

Свідок може давати показання лише щодо тих фактів, які він безпосередньо сприймав. Він не може для підтвердження своїх показань посилатися на невизначені джерела, на кшталт «так кажуть люди» тощо. Потрібно чітко вказувати інших осіб, які можуть підтвердити надані показання, оскільки такі особи також можуть бути допитані (ч. 3 ст. 68 КПК).

ХТО МОЖЕ ВІДМОВИТИСЯ ДАВАТИ ПОКАЗАННЯ?

Особа має право відмовитися давати пояснення чи показання у випадках, коли:

- у неї немає можливості вільно, без неправомірних обмежень, отримати правову допомогу в обсязі і формах, як вона того потребує, в тому числі запросити захисника (ст. 59 Конституції України, п. 6 ч. 1 ст. 69-1 КПК);
- вона є членом сім'ї (спільно проживає і веде спільне господарство), близьким родичем (батьки, дружина, чоловік, діти, рідні брати і сестри, дід, баба, внуки), усиновленим, усиновителем підозрюваного, обвинуваченого, підсудного;
- вона викриватиме себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, усиновленого або усиновителя у вчиненні протиправного діяння (ст. 63 Конституції України, ч. 2 ст. 69 КПК).

Ці конституційні гарантії діють також у ситуаціях, коли батьків намагаються залучити як свідків у справах про злочини їх неповнолітніх дітей в порядку, визначеному ст. 433 КПК.

Дізнавач, слідчий, прокурор і суд зобов'язані роз'яснювати особі її право відмовитись давати показання і відсутність негативних наслідків такої відмови. Про це зазначається в протоколі допиту чи в протоколі судового засідання.

Доволі часто ця законодавча вимога ігнорується представниками правоохоронних органів. Вони спочатку не повідомляють свідка про їхнє право на правову допомогу, на свободу від самовикриття чи викриття близьких людей, а інформують про їх обов'язок як свідків давати показання та існування кримінальної відповідальності за відмову від надання показань чи неправдиві показання. Після одержання в такий спосіб необхідних відомостей особа зі свідка стає підозрюваною та обвинуваченою.

Нероз'яснення цього права і надання особами показань може мати наслідком визнання їх недопустимими доказами. Тобто їх не можна брати до уваги при ухваленні вироку суду. Навіть інші докази, зібрані на підставі таких показань, повинні визнаватися недопустимими. Наприклад, інформація від батька підозрюваного, надана органу дізнання без роз'яснення йому права мовчати, щодо місця знаходження викраденого майна матиме такий результат – визнання недопустимими цих показань і результатів слідчої дії у вигляді обшуку чи виїмки. Європейський суд з прав людини називає це правилом «плодів отруйного дерева».

ЗА ЯКИХ ОБСТАВИН ОСОБА НЕ МОЖЕ БУТИ ДОПИТАНА ЯК СВІДОК?

Не можна допитувати як свідка:

- адвоката та інших фахівців у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, нотаріуса, лікаря, психолога, священнослужителя — з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні професійної діяльності, якщо вони не звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, яка довірила їм ці відомості;
- захисника підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, свідка, представника потерпілого, цивільних позивача і відповідача — про обставини, які стали їм відомі при наданні юридичної допомоги підзахисним або довірителям;
- особи, які згідно з висновком судово-психіатричної чи судово-медичної експертизи через свої фізичні або психічні вади не можуть правильно сприймати факти, що мають доказове значення, і давати показання про них;
- свідка, до якого вжиті заходи захисту, внаслідок чого він дає показання під псевдонімом, — щодо дійсних даних про його особу;
- особа, яка має відомості про дійсні дані про свідка, до якого вжиті заходи захисту, внаслідок чого він дає показання під псевдонімом — щодо цих даних (ч. 1 ст. 69 КПК).

Зазначених осіб заборонено допитувати як свідків із зазначених питань. Цим вони відрізняються від осіб, які мають право давати показання або відмовитися від цього. У випадку отримання таких показань діють такі самі правила про недопустимість цих доказів.

ЧИ МОЖЕ СВІДОК ОДЕРЖАТИ ВІДШКОДУВАННЯ ВИТРАТ НА УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ?

Свідок має право на відшкодування деяких витрат, пов'язаних з участю у кримінальній справі, а саме — із прибуттям за викликом в органи дізнання досудового слідства, прокуратури і суду. Порядок і розміри відшкодування витрат та виплати винагороди свідку, що викликається до органів дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду визначаєть-

ся Інструкцією, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 01.07.1996 р. № 710.

Так, свідку, який не є найманим працівником, виплачується винагорода за відрив від звичайних занять. Сума винагороди за відрив від звичайних занять визначається з урахуванням їх характеру у межах від 20 до 30 відсотків неоподаткованого мінімуму доходів громадян за день (тобто від 3,4 до 5,1 грн.). За свідком-найманим працівником зберігається середня заробітна плата за весь час, затрачений ним у зв'язку із прибуттям за таким викликом.

Крім того, свідку, якщо виконання його процесуальних функцій пов'язане з перебуванням за межами населеного пункту його проживання, відшкодовуються такі витрати: вартість проїзду до місця виклику і назад, витрати, пов'язані з найманням житла, добові у розмірах, установлених законодавством для відрядження працівників.

Зазначені виплати провадяться за постановою (ухвалою) органу, який зробив виклик, із коштів, що передбачені на зазначені цілі його кошторисом.

ЯКІ ПРАВА МАЄ СВІДОК? ЩО НЕОБХІДНО ЗНАТИ СВІДКУ ПРО СЛІДЧІ ДІЇ?

Свідок при проведенні слідчих дій має право:

- на обраного за власним бажанням захисника під час допиту чи проведення інших слідчих дій за своєю участю та на іншу правову допомогу, а також відмовитися від запрошеного захисника (захисника може запросити свідок, його законний представник, а також інші особи на його прохання чи за згодою);

- знати у зв'язку з чим і у якій справі він допитується;
- давати показання рідною мовою або іншою мовою, якою він вільно володіє, користуватися допомогою перекладача, заявляти відвід перекладачу;
- власноручно викладати свої показання в протоколі допиту;
- користуватися нотатками і документами при даванні показань у тих випадках, коли показання стосуються будь-яких розрахунків та інших даних, які йому важко тримати в пам'яті;
- відмовитися давати показання щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів або якщо він є членом сім'ї, близьким родичем, усиновле-

ним, усиновителем підозрюваного, обвинуваченого, підсудного; а також у разі, якщо у свідка немає можливості вільно, без неправомірних обмежень, отримати правову допомогу в обсязі і формах, як він того потребує, в тому числі запросити захисника;

- знайомитися з протоколом допиту і клопотати про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, власноручно робити такі доповнення і зауваження.

Особа, яка проводить слідчу дію, зобов'язана на прохання свідка детально роз'яснити кожне із перерахованих прав.

Показання свідка отримуються під час допиту. Різновидом допиту є очна ставка – допит віч-на-віч між двома раніше допитаними особами, в показаннях яких є суперечності. Її завданням є перевірка правдивості показань, які раніше були одержані від вже допитаної особи.

Свідок може залучатися до проведення й інших слідчих дій:

- відтворення обстановки і обставин події, яке здійснюється з метою перевірки і уточнення на місцевості отриманих даних. Наприклад, чи міг свідок перебуваючи в певному місці, бачити чи чути те, що відбувалося під час вчинення злочину, що розслідується;
- огляду місця події;
- пред'явлення для впізнання живих людей, трупів, предметів, усіх можливих матеріальних утворень, тварин, місцевості, які він спостерігав з метою встановлення їх тотожності або групової належності;
- освідчування, яке спрямоване на виявлення або засвідчення наявності у свідка особливих прикмет (тілесних ушкоджень, анатомічних особливостей, татуювання тощо). Освідчування проводиться особою однієї статті зі свідком.

ЯКИЙ ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ СВИДКА?

Виклик свідка для допиту

Свідок викликається для допиту повісткою, яка вручається йому під розписку. У випадку його відсутності повістка надається під розписку кому-небудь з дорослих членів його сім'ї, житлово-експлуатаційній організації, виконавчому комітету селищної або сільської ради чи адміністрації за місцем роботи свідка. Свідка також може бути викликано телеграмою або телефонограмою.

У повістці має бути зазначено, хто викликається як свідок, куди і до кого, день і час з'явлення, а також вказуються наслідки неприбуття.

Якщо свідок не з'явиться без поважних причин, орган дізнання, слідчий, прокурор або суд мають право застосувати до свідка привід через органи внутрішніх справ. Поважними причинами нез'явлення є: несвоєчасне одержання повістки; хвороба; інші обставини, які фактично позбавляють можливості своєчасно з'явитися до слідчого. Про наявність цих обставин свідок зобов'язаний попередити завчасно органи, які його викликають.

Якщо свідок не з'явиться без поважних причин, до нього може бути застосовано штраф.

Місце допиту свідка

Допит зазвичай здійснюється у приміщенні органу дізнання, досудового слідства чи в суді. У разі необхідності допит може бути проведено і в місці перебування свідка (наприклад, в лікарні, де перебуває хворий свідок, показання якого є важливими для розслідування), або в місці проведення іншої слідчої дії, у якій бере участь свідок.

Процедура допиту свідка

Свідок допитується окремо й у відсутності інших недопитаних свідків. Має бути вжито заходи щодо того, щоб свідки, викликані в одній справі, не могли спілкуватися між собою до закінчення допиту.

Перед початком допиту дізнавач, слідчий, прокурор, суд зобов'язаний:

- встановити особу свідка;
- повідомити у якій справі людина викликана як свідок;
- роз'яснити права свідка;
- попередити свідка про обов'язок розповісти все, що йому відомо у цій справі;
- попередити свідка, який досягнув 16 років, про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань (якщо у свідка відсутнє право відмовитись від їх надання) і за давання завідомо неправдивих показань.

Потім з'ясовуються стосунки свідка із підозрюваним, обвинуваченим, підсудним, а також потерпілим. Після відбувається безпосередній допит свідка щодо відомих йому обставин у справі.

Після того, як свідок закінчив давати показання, йому можуть бути задані питання. При цьому законом забороняється ставити запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї (навідні питання). Наприклад, не допускаються такі запитання: «Ви ж бачили людину, зображену на наданій фотографії?», «Ви ж знаєте, що це був крик потерпілого?» тощо. Такими, що відповідають вимогам закону є питання: «Що Ви бачили?», «Що Ви чули?», «Що Визнаєте про цю подію?».

Особливості допиту окремих категорій свідків

Свідки віком до 14 років, а за рішенням дізнавача, слідчого, прокурора, суду – навіть віком до 16 років допитуються в присутності педагога, а при необхідності – лікаря, батьків чи інших його законних представників. Присутність цих осіб старшого віку є важливою для дитини з метою зменшення її хвилювань і отримання більш чітких показань. Такі особи мають право з дозволу особи, яка проводить допит, задавати неповнолітньому свідку питання або інтерпретувати поставлені запитання для більш правильного розуміння дитиною. Свідку, який не досяг 16 років, роз'яснюється його обов'язок говорити лише правду, але про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та за завідомо неправдиві показання такий свідок не попереджається.

Якщо свідок є людиною із обмеженими можливостями (німиї або глухий), то його допит проводиться за участю особи, яка розуміє знакову мову, якою такий свідок спілкується.

Протокол допиту свідка

Про кожний допит свідка дізнавач, слідчий, прокурор зобов'язаний скласти протокол. Показання свідка та відповіді на поставлені йому запитання викладаються в протоколі допиту в першій особі і по можливості дослівно.

Свідок має право за його проханням записати показання власноручно, про що зазначається в протоколі. При цьому анкетна частина протоколу (де вказуються відомості про людину, яка допитується) заповнюється особою, яка здійснює допит. Укінці протоколу зазначається, що показання написані свідком власноручно. Свідок має право ознайомитися зі змістом протоколу особисто або попросити особу, яка проводила допит, зачитати йому протокол. Також свідкові роз'яснюється право вимагати доповнення

протоколу і внесення до нього поправок, які підлягають обов'язковому внесенню в протокол.

Зроблені внаслідок зауважень вставки і поправки до протоколу мають бути застережені в ньому перед підписами. Протокол підписує свідок, якого допитали, особа, яка його проводила, і особи, які були присутні при допиті. Якщо протокол написаний на декількох сторінках, то свідок підписує кожен сторінку окремо і протокол в цілому.

Особливості допиту свідка в суді

Під час судового засідання свідки допитуються по одному у відсутності інших, ще не допитаних свідків. Після того, як свідок розповів усе, що йому відомо в справі, його допитують прокурор, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, захисник, підсудний, суд.

Якщо свідка викликано в судове засідання за клопотанням прокурора або інших учасників судового розгляду, запитання йому ставить спочатку той учасник судового розгляду, за клопотанням якого свідка було викликано.

Суд протягом усього допиту свідка учасниками судового розгляду має право ставити йому запитання для уточнення і доповнення його відповідей.

Свідок має право зачитувати документи, які стосуються наданих ним показань. Ці документи належить пред'явити суду і учасникам судового розгляду на їх вимогу.

Особливості допиту в суді свідка, до якого вжиті заходи забезпечення безпеки

У випадку застосування до свідка заходів безпеки при проведенні допиту в суді він має право заявити клопотання про постановлення вмотивованої ухвали суду про проведення його допиту з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення суду. За таких обставин інші учасники процесу мають право слухати показання свідка, ставити йому запитання та слухати відповіді на них.

Свідок має право на супроводження його допиту акустичними перешкодами у разі, коли існує загроза впізнання його голосу.

Якщо допитати свідка з використанням технічних засобів неможливо, суд допитує його у відсутності підсудного. Допитаний свідок видаляється із зали судового засідання.

ЯКІ ОBOB'ЯЗКИ МАЄ СВИДОК?

Свідок зобов'язаний:

- з'являтися у зазначені слідчим, прокурором, судом місце і час;
- вказати при допиті своє прізвище, ім'я та по батькові, вік, громадянство, національність, освіту, місце роботи, рід занять або посаду, місце проживання, а також відомості про стосунки з обвинуваченим і потерпілим;
- давати правдиві показання про відомі йому обставини в справі.

Свідок, який досяг 16 років, несе кримінальну відповідальність за:

- завідомо неправдиве показання (ст. 384 Кримінального кодексу України);
- безпідставну за відмову давати показання про відомі обставини в справі (ст. 385 Кримінального кодексу України).

Свідок несе адміністративну відповідальність за:

- неповагу до суду, тобто непідкорення розпорядженням головуючого, порушення порядку під час судового засідання, вчинення дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил, злісне ухилення від прибуття до суду (ч. 1 ст. 1853 Кодексу України про адміністративні правопорушення);
- злісне ухилення від прибуття до органів дізнання або досудового слідства. Йдеться про систематичне нез'явлення без поважних причин після отримання ним відповідних повісток, приховування місця свого проживання, подання недостовірних документів, інформації про поважність причин неприбуття тощо (ст. 1854 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

ЩО РОБИТИ, КОЛИ ІСНУЄ ЗАГРОЗА ЗДОРОВ'Ю, ЖИТТЮ ЧИ МАЙНУ УЧАСНИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ?

Особи, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у разі наявності реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну мають право на забезпечення своєї безпеки (ст. 52-1 КПК).

Право на забезпечення безпеки мають:

- потерпілий або його представник у кримінальній справі;
- підозрюваний, обвинувачений, підсудний, їх захисник, законний представник;

- цивільний позивач, цивільний відповідач, їх представники;
- свідок.

Безпека може забезпечуватися і членам сімей та близьким родичам зазначених осіб.

Особа, яка потребує забезпечення заходів безпеки, повідомляє про це орган дізнання, слідчого, прокурора або суд. Така заява має містити відомості про загрозу безпеці такої особи. Указані органи перевіряють заяву (повідомлення) і в строк не більше ніж 3 дні, а у невідкладних випадках – негайно приймають рішення про застосування або відмову в застосуванні заходів безпеки.

Орган, який розглянув заяву, передає рішення про застосування заходів безпеки для виконання уповноваженому органу.

Орган, якому доручено здійснювати заходи безпеки, встановлює перелік необхідних заходів і способів їх реалізації, керуючись при цьому конкретними обставинами і необхідністю усунення існуючої загрози.

Особі, яку взяли під захист, повідомляють про заходи безпеки, умови їх здійснення та правила користування виданими майном і документами.

Особа, щодо якої здійснюються заходи безпеки, має право:

- подавати клопотання про життя заходів безпеки або про їх скасування;
- знати про застосування щодо неї конкретних заходів безпеки;
- вимагати від органу дізнання, слідчого, прокурора, суду застосування додаткових заходів безпеки або скасування здійснених заходів;
- оскаржити незаконні рішення чи дії органів, які забезпечують безпеку, до відповідного органу вищого рівня, прокурора або суду (ст. 52-2 КПК);
- на нерозголошення відомостей про себе. Ці заходи забезпечуються шляхом обмеження відомостей про цю особу в матеріалах перевірки (заявах, поясненнях тощо), а також протоколах слідчих дій та судових засідань (ст. 52-3 КПК).

Особа, яку взяли під захист, зобов'язана:

- виконувати умови здійснення заходів безпеки і законні вимоги органів, які здійснюють заходи безпеки;
- негайно інформувати зазначені органи про кожний випадок погрози або протиправних дій щодо неї;
- поводитися з майном та документами, виданими їй у тимчасове корис-

тування органом, який забезпечує безпеку, згідно з установленими законодавством правилами.

Після прийняття рішення про застосування заходів безпеки у процесуальних документах застосовується псевдонім такої особи.

Заходи безпеки скасовуються на підставі:

- закінчення строку конкретного заходу безпеки;
- усунення загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, взятих під захист;
- систематичного невиконання особою, взятою під захист, законних вимог органів, що здійснюють заходи безпеки, якщо ця особа письмово була попереджена про можливість такого скасування (ст. 52-4 КПК).

Приводами для скасування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів визнаються:

- заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича, щодо якого були застосовані заходи безпеки;
- отримання достовірної інформації про усунення загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб.

Прийняте рішення про скасування заходів безпеки письмово протягом доби доводиться до відома особи, щодо якої застосовувалися ці заходи.

РОЗДІЛ IV. ЯК ОСКАРЖИТИ РІШЕННЯ ОРГАНІВ ДІЗНАННЯ, ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА, ПРОКУРАТУРИ ТА СУДУ?

ПРАВО НА ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Конституція України гарантує право кожного на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 2 ст. 55). Тобто, кожен, хто вважає своє право, свободу чи інтерес порушеним внаслідок діяльності влади, може оскаржити її.

У кримінальному процесі ця можливість реалізується шляхом оскарження:

- окремих рішень, дій чи бездіяльності органу дізнання, досудового слідства чи прокуратури до суду під час розслідування справи;
- будь-яких рішень, дій чи бездіяльності органу дізнання, досудового слідства чи прокуратури до суду під час попереднього судового розгляду;
- рішень судів в апеляційному, касаційному порядку і в порядку виключного провадження.

Рішення, дії чи бездіяльність органів дізнання і досудового слідства можуть також оскаржуватися у відомчому порядку – до керівника відповідного органу або до прокурора. А відповідні рішення і дії прокурора підлягають оскарженню до прокурора вищого рівня.

ЯК ОСКАРЖИТИ ДІЇ І ПОСТАНОВИ ОРГАНІВ ДІЗНАННЯ, СЛІДСТВА І ПРОКУРАТУРИ В ПОЗАСУДОВОМУ ПОРЯДКУ?

Будь-які дії органів кримінального переслідування можуть оскаржуватися в такому порядку:

- рішення, дії чи бездіяльність органу дізнання, досудового слідства – до керівника органу дізнання, досудового слідства;
- рішення, дії чи бездіяльність органу дізнання, досудового слідства – до прокурора;
- рішення, дії чи бездіяльність прокурора – до прокурора вищого рівня.

Скарги до прокурора на рішення і дії органу дізнання розглядаються протягом 10 днів з моменту їх отримання (ст. 110 КПК), а на діяльність органу слідства – протягом 3 днів з моменту їх отримання (ст. 235 КПК). Скарги до прокурора вищого рівня також мають бути розглянуті протягом 3 днів з моменту їх отримання.

Скарги можна заявляти як в усній формі (під час прийому відповідною посадовою особою) або оформлені у вигляді окремого письмового документа.

Скарги на діяльність органу дізнання повинні надсилатися безпосередньо до прокурора, а скарги на діяльність органу слідства можуть передаватися через слідчого або надсилатися прокурору. Слідчий, який отримав скаргу, зобов'язаний протягом 1 доби направити її прокуророві разом зі своїми поясненнями.

Оскарження дій слідчого не зупиняє їх виконання за винятком випадків, коли це визнає за необхідне слідчий або прокурор.

ЯКІ РІШЕННЯ ОРГАНІВ ДІЗНАННЯ, ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА І ПРОКУРАТУРИ МОЖНА ОСКАРЖИТИ ДО СУДУ?

Зазвичай під час досудового розслідування учасники кримінального процесу не можуть оскаржувати до суду всякі рішення чи дії органів слідства. Це обгрунтовується потребою ефективного розслідування злочинів і зменшенням випадків зловживання правом на оскарження. Адже ймовірна можливість оскарження будь-яких дій органів слідства паралізує розкриття злочинів, оскільки представники цих органів будуть змушені витрачати весь свій час на участь в судовому розгляді таких скарг.

Дозволено оскаржувати під час розслідування лише окремі рішення і дії органів влади, якщо відтермінування розгляду таких скарг аж до судового розгляду кримінальної справи не зможе вчасно відновити порушені права. Тому оскарженню підлягають:

- затримання підозрюваного (ч. 8 ст. 106 КПК);
- постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про відмову в порушенні кримінальної справи (ст. 236-1 КПК);
- постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття кримінальної справи (ст. 236-5 КПК);
- постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи щодо конкретної особи чи за фактом вчинення злочину (ст. 236-7 КПК);
- постанова органу дізнання, слідчого про відмову в застосуванні заходів безпеки або про їх скасування (ст. 52-5 КПК).

ЗАГАЛЬНИЙ ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ СУДОМ СКАРГ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

У законі відсутні вимоги до форми розгляду судом більшості скарг під час досудового слідства. Але скаржники, в тому числі взяті під варту, можуть вимагати, щоб їх повідомили про місце і час засідання суду та запросили (доставили з місць попереднього ув'язнення) на нього. Участь осіб в такому розгляді дозволить безпосередньо обґрунтувати свою позицію і необхідність задоволення скарги.

Строк розгляду скарг відрізняється залежно від видів рішень, які оскаржуються:

- скарга на законність затримання підозрюваного – не пізніше 3 днів з часу її надходження;
- скарга на постанову органу дізнання, слідчого, прокурора про відмову в порушенні кримінальної справи – не пізніше 10 днів з часу її надходження;
- скарга на постанову органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття кримінальної справи - не пізніше 5 днів чи у разі складності справи – 10 днів з дня надходження закритої справи до суду;
- скарга на постанову органу дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи - не пізніше 5 днів з дня її надходження;
- скарга на постанову органу дізнання, слідчого про відмову в застосуванні заходів безпеки або про їх скасування розглядається негайно.

За наслідками розгляду скарги суд ухвалює рішення про задоволення скарги або відмову у цьому.

ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ ПОСТАНОВ ПРО ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Необхідність оскарження постанов про порушення кримінальної справи зумовлена численними випадками, коли кримінальне провадження починалося виключно з метою дискредитації чи тиску на певних осіб, тривало довгий час і навіть не завершувалося судовим розглядом.

Оскарженню підлягають постанови про порушення справ як проти конкретної особи, так і за фактом вчинення злочину.

Постанова про порушення справи щодо конкретної особи може оскаржуватися саме цією особою, її захисником чи законним представ-

ником. А постанови про порушення справи за фактом оскаржуються будь-якими особами, які вважають свої інтереси порушеними.

Строк оскарження становить проміжок часу між винесенням постанови про порушення кримінальної справи і до моменту закінчення досудового слідства.

При відкритті провадження щодо скарги суддя може вирішити питання про доцільність зупинення слідчих дій у справі на час розгляду скарги.

Обов'язок доведення правомірності порушення кримінальної справи покладається на прокурора.

Необхідно мати на увазі, що нез'явлення без поважних причин у судові засідання особи, яка подала скаргу та присутність якої визнано суддею обов'язковою, є підставою для закриття провадження з розгляду цієї скарги.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСКАРЖЕННЯ ОСОБОЮ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ ПІД ВАРТОЮ

Скарги осіб, які перебувають під вартою, передаються адміністрації місця попереднього ув'язнення.

Скарги на постанови судді про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або про продовження строків тримання під вартою надсилаються адміністрацією до суду протягом доби з часу їх подання. А інші скарги надсилаються адміністрацією до адресатів не пізніше 3 днів з часу їх подання.

З відповідями на скарги адміністрація ознайомлює осіб, взятих під варту, під розписку.

АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ

ХТО МАЄ ПРАВО НА ОСКАРЖЕННЯ?

Ст. 348 КПК передбачає, що апеляцію мають право подати:

- засуджений, його законний представник і захисник – у частині, що стосується інтересів засудженого;
- виправданий, його законний представник і захисник – у частині мотивів і підстав виправдання;
- законний представник, захисник неповнолітнього та сам неповно-

- літній, щодо якого застосовано примусовий захід виховного характеру, – у частині, що стосується інтересів неповнолітнього;
- законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусового заходу медичного характеру;
  - обвинувачений, щодо якого справу закрито, його законний представник і захисник - у частині мотивів і підстав закриття справи;
  - обвинувачений, щодо якого справу направлено на додаткове розслідування, його законний представник і захисник – у частині мотивів і підстав направлення справи на додаткове розслідування;
  - цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення позову;
  - прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, а також прокурор, який затвердив обвинувальний висновок, – у межах обвинувачення, що підтримував прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції;
  - потерпілий і його представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції;
  - цивільний позивач або його представник – у частині, що стосується вирішення позову;
  - особа, щодо якої постановлено окрему ухвалу (постанову) суду;
  - інші особи у випадках, передбачених КПК.

ЯКІ СУДОВІ РІШЕННЯ МОЖНА ОСКАРЖИТИ?

Судові рішення у кримінальних справах можуть прийматися у формі вироку (обвинувального чи виправдувального), постанови, ухвали та окремої ухвали.

Вироком є рішення суду першої інстанції про невинуватість (виправдувальний вирок) або винуватість підсудної особи (обвинувальний вирок).

Під постановою слід розуміти рішення, яке ухвалив суддя одноособово.

Ухвалою можуть бути всі рішення, крім вироку, які постановив суд першої інстанції в судових засіданнях у колегіальному складі.

У кримінальному процесі апеляція може бути подана:

- на вироки, які не набрали законної сили, ухвалені місцевими судами;

- на постанови про застосування чи незастосування примусових заходів виховного і медичного характеру, ухвалені місцевими судами.
- на ухвали (постанови), ухвалені місцевим судом, про закриття справи або направлення справи на додаткове розслідування;
- на окремі ухвали (постанови), ухвалені місцевим судом;
- на інші ухвали (постанови) місцевих судів у випадках, передбачених законом (ст. 347 КПК). Таких постанов нараховується біля тридцяти. Наприклад, рішення про заходи безпеки, затримання, запобіжні заходи, про продовження строку тримання під вартою та ін.

МОТИВИ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ

Апеляційне оскарження здійснюється з мотивів допущення судом помилки як у питаннях факту (щодо встановлення обставин у справі), так і в питаннях права (у застосуванні норм матеріального та / або процесуального закону). Зокрема, оскаржити судові рішення в апеляційному порядку можна з таких підстав:

- односторонність або неповнота дізнання, досудового чи судового слідства;
- невідповідність висновків суду, викладених у вирокі (постанові, ухвалі), фактичним обставинам справи;
- істотне порушення кримінально-процесуального закону;
- неправильне застосування кримінального закону;
- невідповідність призначеного покарання тяжкості злочину та особі засудженого (ст. 367 КПК).

При цьому законом встановлено правило, відповідно до якого суд не має право скасувати виправдувальний вирок лише з мотивів істотного порушення прав підсудного.

Під односторонністю або неповнотою дізнання, досудового чи судового слідства в суді першої інстанції необхідно розуміти, недослідженість таких обставин, з'ясування яких може мати істотне значення для правильного вирішення справи.

Встановлюються однозначні випадки, коли дізнання, досудове чи судові слідство є одностороннім і неповним:

- не допитані певні особи, не витребувані і досліджені документи, речові та інші докази для підтвердження чи спростування обставин, які мають істотне значення для правильного вирішення справи;
- не досліджені обставини, зазначені в ухвалі суду, який повернув справу на додаткове розслідування або на новий судовий розгляд, за винятком випадків, коли дослідити їх було неможливо;
- необхідність дослідження тієї чи іншої обставини впливає з нових даних, встановлених при розгляді справи в апеляційному суді;
- не були з'ясовані з достатньою повнотою дані про особу засудженого чи виправданого (ст. 368 КПК).

Невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам справи має місце у таких випадках:

- висновки суду не підтверджуються доказами, дослідженими в судовому засіданні;
- суд не взяв до уваги докази, які могли істотно вплинути на його висновки;
- при наявності суперечливих доказів, які мають істотне значення для висновків суду, у судовому рішенні не зазначено, чому суд взяв до уваги одні докази і відкинув інші;
- висновки суду, викладені у судовому рішенні, містять істотні суперечності.

Вирок, постанова із зазначених підстав підлягають скасуванню чи зміні лише тоді, коли невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи могла вплинути на вирішення питання про винуватість засудженого або невинуватість виправданого, на правильність застосування кримінального закону, на визначення міри покарання або застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру (ст. 368 КПК).

Істотним порушенням кримінально-процесуального закону є такі порушення вимог закону, які перешкодили чи могли перешкодити суду повно та всебічно розглянути справу та ухвалити законне, обґрунтоване і справедливе судові рішення.

У будь-якому разі апеляційний суд зобов'язаний скасувати судове рішення при таких обставинах:

- за наявності підстав для закриття справи її не було закрито;
- вирок винесено незаконним складом суду;
- порушено право обвинуваченого на захист;
- порушено право обвинуваченого користуватися рідною мовою чи мовою, якою він володіє, і допомогою перекладача;
- розслідування справи провадила особа, яка підлягала відводу;
- справу розглянуто у відсутності підсудного;
- порушено правила підсудності;
- порушено таємницю наради суддів;
- судові рішення не підписано будь-ким із суддів;
- у справі відсутній протокол судового засідання або перебіг судового процесу у передбачених законом випадках не фіксувався технічними засобами;
- порушено вимоги про обов'язковість пред'явлення обвинувачення і матеріалів розслідування для ознайомлення;
- обвинувальний висновок не затверджений прокурором чи він не був вручений обвинуваченому;
- порушено вимогу про незмінність складу суду, надання підсудному права виступити в дебатах і з останнім словом (ст. 370 КПК).

Неправильним застосуванням кримінального закону, що має наслідком і тягне за собою скасування або зміну вироку (постанови), є:

- незастосування судом кримінального закону, який підлягає застосуванню;
- застосування кримінального закону, який не підлягає застосуванню;
- неправильне тлумачення закону, яке суперечить його точному змісту (ст. 371 КПК).

Невідповідність призначеного судом покарання ступеню тяжкості злочину та особі засудженого має місце при призначенні судом покарання, яке хоч і не виходить за межі, встановлені відповідною статтею Кримінального кодексу України, але за своїм видом чи розміром є вочевидь несправедливим внаслідок як м'якості, так і суворості (ст. 372 КПК).

ЯКИЙ ПОРЯДОК ОСКАРЖЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ?

Особа, яка має право на апеляційне оскарження та не погоджується з судовим рішенням, може подати апеляційну скаргу. Апеляційна скарга подається через суд, який постановив вирок, ухвалу чи прийняв постанову.

Апеляцію на вирок, ухвалу чи постанову місцевого суду слід подати протягом 15 днів з моменту проголошення. А засуджений, який тримається під вартою, має право подати апеляцію протягом 15 днів з моменту вручення йому копії вироку.

Постанови суду за наслідками розгляду скарг на рішення про відмову в порушенні кримінальної справи (ст. 236-2 КПК), про закриття кримінальної справи (ст. 236-6 КПК), про порушення кримінальної справи (ст. 236-8 КПК), про видачу особи (екстрадицію) (ст. 468 КПК) можуть бути оскаржені до суду апеляційної інстанції протягом 7 днів з дня їх прийняття.

Існує також і спеціальне правило подання апеляцій на постанови суду про: відмову в застосуванні заходів безпеки або про їх скасування (ч. 1 ст. 52-5 КПК); обрання підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту (ч. 6 ст. 165-2 КПК); продовження строку тримання під вартою (ч. 3 ст. 165-3 КПК); поміщення обвинуваченого у відповідний медичний заклад (ст. 205 КПК); застосування тимчасового арешту (ст. 462 КПК); застосування екстрадиційного арешту (ст. 463 КПК). Апеляції на вказані постанови слід подавати (надсилати) безпосередньо до апеляційного суду протягом 3 днів з дня і прийняття.

Протягом строку, встановленого для подання апеляції, справа ніким не може бути витребувана із суду. У цей час суд зобов'язаний надати сторонам за їх клопотанням можливість ознайомитися із матеріалами справи.

Закон ставить обов'язкові вимоги до відомостей, які вказуються в апеляції. До них належать:

- найменування суду, якому адресується апеляція;
- ім'я (прізвище, ім'я, по-батькові), адреса особи, яка подає апеляцію;
- реквізити вироку, ухвали чи постанови, на які подається апеляція, і назва суду, який їх постановив;
- вказівка на те, в чому полягає необґрунтованість або незаконність вироку, ухвали, постанови, та доводи на підтвердження цього;
- прохання особи, яка подає апеляцію;
- перелік документів, які додаються до апеляції.

При обґрунтуванні захисником необхідності зміни чи скасування вироку, ухвали, постанови апеляція повинна містити посилання на відповідні аркуші справи.

Для зручності і полегшення процесу написання апеляції нижче наводимо приклад алгоритму її написання.

ЗМІСТ АПЕЛЯЦІЇ

найменування апеляційного суду,
до якого подається апеляція

Зазначення апеляційного суду, який уповноважений розглядати Вашу апеляцію.

Наприклад:
Апеляційний суд Сумської області

прізвище, ім'я, по-батькові особи, яка подає апеляцію (найменування для юридичної особи); адреса, номер засобу зв'язку, ел.пошти, якщо такі є

Наприклад:
Особа, яка подає апеляцію, - потерпілий (цивільний позивач): Петренко Петро Петрович, який проживає за адресою: вул. Івана Франка, 0, кв. 000, м. Глухів Глухівського р-ну Сумської обл., 41400.

Тел. 8-05444-0-00-00

прізвище, ім'я, по-батькові представника, адреса, номер засобу зв'язку, адреса ел.пошти, якщо такі є

Така інформація наводиться у разі, якщо скаргу подає представник.

Наприклад:
Представник: Коваленко Андрій Андрійович, який проживає за адресою: вул. Невідома, 111, кв. 111, м. Київ, 01001. Тел. 8-044-111-11-11, ел. пошта: kovalenko@kovalenko.kiev.ua

назва документа із зазначенням судового рішення, що оскаржується

Наприклад:

АПЕЛЯЦІЯ

на обвинувальний вирок Глухівського міськрайонного суду Сумської області №11ц - 1111 про визнання винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 ККУ, Андрієнка Андрія Андрійовича

вимоги особи, яка подає апеляцію, та їх обґрунтування

Тут потрібно детально описати, у чому саме полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування судом першої інстанції норм права.

Далі після слова „Прошу” слід навести свої вимоги щодо судового рішення, що оскаржується.

Наприклад:

- скасувати вирок суду (у частині відмови у задоволенні цивільного позову);
- зменшити/збільшити міру покарання;
- збільшити / зменшити розмір відшкодування шкоди, завданої вчиненим злочином та ін.

перелік матеріалів, що додаються до апеляції

Після слова «Додаток» наводиться перелік документів та інших матеріалів, що додаються до апеляції.

Також додаються:

- докази (у разі необхідності);
- довіреність або інший документ, що підтверджує повноваження представника, якщо скаргу подає представник і такий документ не подавався раніше.

дата та підпис

Апеляція має бути підписана особою, яка її подає, або її представником із зазначенням дати підписання.

До апеляційної скарги захисника потрібно додати стільки їх копій, щоб їх можна було вручити всім учасникам судового розгляду, інтересів яких вона стосується.

До початку розгляду справи в апеляційному суді особа, яка подала апеляцію, має право доповнити, змінити або відкликати її, а також подати свої заперечення на апеляцію іншого учасника судового розгляду.

Не допускається внесення до апеляції змін, які тягнуть за собою погіршення становища засудженого або виправданого, за межами строків на апеляційне оскарження.

Захисник засудженого чи виправданого може відкликати свою апеляцію лише за згодою підзахисного і його законного представника. Захисник, який вступив до справи в апеляційному провадженні, може змінити чи доповнити апеляцію захисника, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, лише за згодою засудженого чи виправданого та їх законних представників.

Якщо протягом встановлених законом строків ніхто не виявив наміру оскаржити рішення суду в апеляційному порядку (тобто, якщо не було подано апеляцію), то судове рішення набирає законної сили і стає обов'язковим для виконання. Усі заяви та скарги, подані після закінчення строків оскарження, апеляційний суд залишатиме без розгляду, якщо за заявою особи, яка їх подала, не знайде підстав для поновлення строку.

ЯКІ ВИМОГИ МОЖНА ЗАЯВИТИ ДО АПЕЛЯЦІЙНОГО СУДУ?

В апеляційній скарзі слід правильно сформулювати вимоги до суду апеляційної інстанції, тобто про бажане для особи рішення за результатами апеляційного оскарження. При цьому потрібно враховувати повноваження суду апеляційної інстанції, що визначені ст. 366 КПК. Так, оскаржуючи в апеляційному порядку рішення суду, особа має право просити суд:

- скасувати вирок, постанову, ухвалу і повернути справу прокуророві на додаткове розслідування або на новий судовий розгляд в суд першої інстанції;
- скасувати вирок, постанову, ухвалу і закрити справу;
- змінити вирок, постанову, ухвалу;
- скасувати повністю чи частково вирок, постанову, ухвалу суду першої інстанції.

ПРИЙНЯТТЯ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ ДО РОЗГЛЯДУ

Про надходження апеляції місцевий суд (тобто суд першої інстанції) оповіщає прокурора, інших учасників провадження, інтересів яких стосується апеляція, направленням відповідних повідомлень та шляхом поміщення оголошення на дошці оголошень суду. Протягом 5 днів з часу

поміщення оголошення зазначені особи мають право одержати в суді копію апеляції або ознайомитися з нею в суді. Одночасно з врученням копії або з ознайомленням з апеляцією їм роз'яснюється право протягом 5 днів з цього часу подати свої заперечення на апеляцію.

Засудженому, який утримується під вартою, повідомлення про надходження апеляції та її копія вручаються через начальника відповідної установи.

Заперечення на апеляцію додаються до справи або передаються безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

Зазвичай подання апеляції на вирок, ухвалу чи постанову суду зупиняє набрання ними законної сили та їх виконання.

Суд першої інстанції, який постановив вирок, ухвалу, прийняв постанову, протягом 7 днів передає справу разом з поданою апеляцією і запереченнями на неї до апеляційного суду і визначає дату розгляду ним справи. Справа призначається до розгляду не пізніше 3 місяців з дня направлення її до апеляційного суду.

Про дату призначення справи до апеляційного розгляду суд першої інстанції оповіщає заінтересованих осіб направленням відповідних повідомлень та шляхом поміщення оголошення на дошці оголошень суду. Засудженому, що утримується під вартою, про призначення справи до апеляційного розгляду повідомляється через начальника відповідної установи.

Якщо в апеляції ставиться питання про погіршення становища засудженого чи виправданого, суд першої інстанції одночасно викликає до суду апеляційної інстанції цих осіб, їх законних представників, а також захисників, якщо їх участь у справі є обов'язковою.

ЯКІ СУДОВІ РІШЕННЯ МОЖНА ОСКАРЖИТИ І ХТО МАЄ ПРАВО НА ЇХ ОСКАРЖЕННЯ?

У касаційному порядку оскаржуються такі рішення:

У касаційному порядку оскаржуються такі рішення:

- вироки і постанови апеляційного суду, постановлені в апеляційному порядку;
- вироки судів першої інстанції;
- постанови та ухвали судів першої інстанції у справах про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру;
- інші постанови та ухвали, які перешкоджають подальшому провадженню у справі;
- ухвали апеляційного суду, постановлені щодо вироків, постанов і ухвал судів першої інстанції, за винятком випадків, коли апеляційною інстанцією ці рішення були скасовані, а справа направлена на нове розслідування чи новий судовий розгляд;
- ухвали апеляційного суду, постановлені в апеляційному порядку щодо видачі особи (екстрадиції) (ст. 383 КПК).

Касаційні скарги можуть подати:

- засуджений, його законний представник і захисник – у частині, що стосується інтересів засудженого;
- виправданий, його законний представник і захисник – у частині мотивів і підстав виправдання;
- законний представник, захисник неповнолітнього та сам неповнолітній, щодо якого застосовано примусовий захід виховного характеру, - у частині, що стосується інтересів неповнолітнього;
- законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусового заходу медичного характеру;
- обвинувачений, щодо якого справу закрито, його законний представник і захисник - у частині мотивів і підстав закриття справи;
- цивільний відповідач або його представник – в частині, що стосується вирішення позову;
- потерпілий і його представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції;

- цивільний позивач або його представник – у частині, що стосується вирішення позову;
- особа, щодо якої винесено окрему ухвалу (постанову) суду;
- особи, які в судовому порядку оскаржили постанову про відмову в порушенні кримінальної справи, – у частині мотивів і підстав відмови в порушенні кримінальної справи.

З метою реалізації права на оскарження особам надається можливість ознайомитися в суді з матеріалами справи (ст. 384 КПК). Для цього потрібно подати письмове клопотання до суду, у кому знаходиться справа.

МОТИВИ КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ

Мотивами касаційного оскарження можуть бути лише помилки суду у питаннях права:

- істотне порушення кримінально-процесуального закону;
- неправильне застосування кримінального закону;
- невідповідність призначеного покарання тяжкості злочину та особі засудженого.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (суд касаційної інстанції) перевіряє законність та обґрунтованість судового рішення за наявними в справі доказами і додатково поданими матеріалами в тій частині, в якій воно було оскаржене.

При цьому на ствердження або спростування доводів особи мають право подати до касаційної інстанції документи, яких не було в справі. Проте нові матеріали не можуть отримуватися шляхом проведення слідчих дій. А особа, яка подала нові матеріали, має вказати, яким шляхом вони були одержані та яке значення можуть мати для вирішення справи. За ініціативи касаційної інстанції також можуть бути витребувані нові матеріали (ст. 393 КПК).

Суд касаційної інстанції має право вийти за межі касаційних вимог, якщо цим не погіршується становище засудженого чи виправданого.

Якщо ж задоволення скарги чи подання дає підстави для прийняття рішення на користь інших засуджених, від яких не надійшли касаційні скарги, суд касаційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення (ст. 395 КПК).

ЯКИЙ ПОРЯДОК КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ?

Вироки та постанови, ухвалені апеляційним судом, можуть бути оскаржені в касаційному порядку протягом 1 місяця з моменту проголошення чи вручення копії особі, яка перебуває під вартою. Інші судові рішення можуть бути оскаржені протягом 3 місяців з моменту набрання ними законної сили.

А законну силу вирок місцевого суду набирає після закінчення строку на його апеляційне оскарження (15 днів з моменту проголошення чи вручення копії вироку засудженому), а в разі подання апеляції – після розгляду апеляційним судом. Ухвала і постанова місцевого суду зазвичай набирають законної сили після закінчення строку на подання апеляції, а у разі подання апеляції – після розгляду їх апеляційним судом. Ухвала апеляційної інстанції, як правило, набирає законної сили негайно після оголошення.

Касаційну скаргу на вирок чи постанову апеляційного суду слід подавати через апеляційний суд. А касаційну скаргу на інші рішення – безпосередньо до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

До касаційної скарги потрібно додати стільки їх копій, щоб їх можна було вручити всім учасникам судового розгляду, інтересів яких вона стосується. Однак цей обов'язок не поширюється на засудженого, який перебуває під вартою.

До касаційної скарги мають бути додані копії судового рішення, якщо особа оскаржує вирок місцевого суду, постанову (ухвалу) цього суду у справах про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру, іншу постанову (ухвалу), яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, ухвалу апеляційного суду, постановлену щодо цього вироку, постанови (ухвали), крім випадків, коли зазначені судові рішення скасовано, а справу направлено на нове розслідування чи новий судовий розгляд, а також ухвалу апеляційного суду, постановлену ним в апеляційному порядку щодо видачі особи (екстрадиції).

Зміст касаційної скарги має відповідати вимогам, які ставляться і до апеляційної скарги.

ЗМІСТ КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ

найменування суду,
до якого подається
касаційна скарга

До Вищого спеціалізованого суду України з
розгляду цивільних і кримінальних справ
(Судова палата з розгляду кримінальних справ)

прізвище, ім'я,
по-батькові особи,
яка подає касаційну
скаргу (найменування для
юридичної особи);
адреса, номер засобу
зв'язку, адреса ел.пошти,
якщо такі є

наприклад:
Особа, яка подає скаргу, - потерпілий (цивільний позивач):

Петренко Петро Петрович, який проживає за
адресою: вул. Івана Франка, 0, кв. 000, м. Глухів
Глухівського р-ну Сумської обл., 41400.
Тел. 8-05444-0-00-00

прізвище, ім'я,
по-батькові
представника, адреса,
номер засобу зв'язку,
адреса ел.пошти,
якщо такі є

Така інформація наводиться у разі, якщо скаргу подає
представник.

наприклад:
Представник: Коваленко Андрій Андрійович,
який проживає за адресою: вул. Невідома, 111,
кв. 111, м. Київ, 01001. Тел. 8-044-111-11-11,
ел. пошта: kovalenko@kovalenko.kiev.ua

назва документа із
зазначенням судового
рішення, що оскаржується

наприклад:

КАСАЦІЙНА СКАРГА

на вирок Апеляційного суду Сумської області від
1 квітня 2010 р. про визнання Петренка Андрія
Андрійовича невинуватим у вчиненні злочину,
передбаченого ч. 3 ст. 185 ККУ.

вимоги особи, яка подає скаргу до суду касаційної інстанції, та їх обґрунтування

Тут потрібно описати, у чому полягає порушення норм матеріального чи процесуального права.

Також потрібно викласти свої вимоги щодо оскарження судових рішень, наприклад:

- скасувати вирок, постанову чи ухвалу і направити справу на нове розслідування або на новий судовий або апеляційний розгляд;
- скасувати вирок, постанову чи ухвалу і закрити справу;
- змінити вирок, постанову чи ухвалу.

процесуальні клопотання (у разі необхідності)

За потреби Ви маєте право у скарзі заявити необхідні клопотання, наприклад, про поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження рішення/ухвали суду.

перелік матеріалів, що додаються до касаційної скарги

Після слова «ДОДАТОК» наводиться перелік документів та інших матеріалів, що додаються до касаційної скарги. Обов'язково слід приєднати копії скарги та всіх документів, доданих до неї відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі. Також необхідно додати:

- копії судових рішень, що оскаржуються;
- довіреність або інший документ, що підтверджує повноваження представника, якщо касаційну скаргу подає представник (навіть якщо такий документ є у матеріалах справи).

дата та підпис

Касаційна скарга має бути підписана особою, яка її подає, або її представником із зазначенням дати підписання.

ЯКІ ВИМОГИ МОЖНА ЗАЯВИТИ ДО СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ?

До суду касаційної інстанції можна заявляти такі вимоги:

- скасувати вирок, постанову чи ухвалу і направити справу на нове розслідування або на новий судовий або апеляційний розгляд;
- скасувати вирок, постанову чи ухвалу і закрити справу;
- змінити вирок, постанову чи ухвалу (ст. 396 КПК).

Особа, яка подала касаційну скаргу, має право її відкликати. У такому разі суд виносить ухвалу про закриття касаційного провадження, якщо інші учасники судового розгляду не оскаржили рішення в касаційному порядку.

ВІДКРИТТЯ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Подання касаційних скарг на вироки і постанови апеляційного суду зупиняє набрання ними законної сили. А подання касаційних скарг на інші судові рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку, не зупиняє набрання ними законної сили.

Про надходження касації на вирок чи постанову апеляційного суду цей суд повідомляє прокурора, інших осіб, які беруть участь у справі, інтересів яких стосується касація, направленням відповідних повідомлень та шляхом поміщення оголошення на дошці оголошень суду. Протягом 5 днів з часу поміщення оголошення зазначені особи мають право одержати в суді копію касаційної скарги або ознайомитися з нею в суді. Одночасно з врученням копії або з ознайомленням з касаційною скаргою їм роз'яснюється право протягом 5 днів з цього часу подати свої заперечення на неї.

Засудженому, що утримується під вартою, повідомлення про надходження касаційної скарги та її копія вручаються через начальника відповідної установи. Одночасно йому роз'яснюється право протягом п'яти днів з часу вручення цих документів подати свої заперечення на касаційну скаргу.

Заперечення на касаційну скаргу додаються до справи або передаються безпосередньо до суду касаційної інстанції.

Після виконання цих процесуальних дій апеляційний суд, який постановив рішення, протягом 7 днів передає справу разом з поданою скаргою, поданням і запереченнями на неї до касаційного суду і визначає дату розгляду справи, про що повідомляє сторони у справі.

Справи щодо касаційних скарг на вирок місцевого суду, постанову (ухвалу) цього суду у справах про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру, іншу постанову (ухвалу), яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, ухвалу апеляційного суду, постановлену щодо цього вироку, постанови (ухвали), крім випадків, коли зазначені судові рішення скасовано, а справу направлено на нове розслідування чи новий судовий розгляд, а також ухвалу апеляційного суду, постановлену ним в апеля-

ційному порядку щодо видачі особи (екстрадиції), призначаються до розгляду судом касаційної інстанції протягом 30 днів з моменту надходження витребуваної справи. Про це повідомляється прокурор, а також особи, які мають право на оскарження рішення у касаційному порядку. Їм також роз'яснюється право подати заперечення на касаційну скаргу або ж подати свою касаційну скаргу про перегляд справи у касаційному порядку (ст. 389 КПК).

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ

ЯКІ Є ПІДСТАВИ ДЛЯ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕНЬ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ?

Підставами для перегляду судових рішень у кримінальних справах Верховним Судом України є:

- неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності), що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень;
- встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Такою міжнародною судовою установою сьогодні насамперед є Європейський суд з прав людини.

Предметом перегляду може бути рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, ухвалене за наслідками касаційного провадження у кримінальній справі, а з другої із наведених підстав – також постанова Верховного Суду України. За другої підстави не допускається перегляд судових рішень з метою застосувати закон про більш тяжкий злочин, збільшити обсяг обвинувачення чи з інших підстав погіршити становище засудженого, а також перегляд виправдувального вироку, ухвали чи постанови про закриття кримінальної справи (ст. 400-12 КПК).

ХТО МАЄ ПРАВО ЗВЕРТАТИСЯ ДО ВЕРХОВНОГО СУДУ ПРО ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ?

При неоднаковому застосуванні судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону право на звернення із заявою про перегляд судових рішень Верховним Судом України мають ті самі особи, які мають право на касаційне оскарження судових рішень.

Зазначені особи можуть подати заяву про перегляд судового рішення Верховним Судом України лише після його перегляду в касаційному порядку.

Заяву про перегляд судового рішення на підставі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом має право подати особа, на користь якої ухвалено рішення такою міжнародною судовою установою. При цьому слід враховувати, що така заява може стосуватися і перегляду судового рішення Верховного Суду України у кримінальних справах (ст. 400-13 КПК).

ЯКИЙ СТРОК ПОДАННЯ ЗАЯВИ ПРО ПЕРЕГЛЯД СУДОВОГО РІШЕННЯ?

Строк, протягом якого дозволяється подати заяву про перегляд, становить 3 місяці з дня ухвалення судового рішення, відносно якого заявлено клопотання про перегляд, або з дня ухвалення судового рішення, на яке здійснюється посилання на підтвердження неоднакового застосування кримінального закону, якщо вказане рішення прийнято пізніше.

Перегляд виправдувального вироку, ухвали чи постанови про закриття справи, інших судових рішень з метою погіршити становище засудженого на підставі неоднакового застосування норм кримінального закону допускається лише протягом установлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, але не пізніше одного року з дня постановлення такого судового рішення.

Строк подання заяви про перегляд у зв'язку з рішенням міжнародної судової установи становить 1 місяць від дня, коли особі, на користь якої ухвалено таке рішення, стало відомо про набуття цим рішенням статусу остаточного (ст. 400-14 КПК). Остаточним відповідно до ст. 44 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року:

- 1) рішення Великої палати Європейського суду з прав людини;
- 2) рішення палати Європейського суду з прав людини, якщо сторони заявили про те, що вони не будуть звертатись з клопотанням про передавання справи на розгляд Великої палати; або через 3 місяці від дати ухвалення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої палати не було заявлене; або якщо колегія Великої палати відхилила клопотання про передання справи на розгляд Великої палати.

ЯК ПОДАТИ ЗАЯВУ ПРО ПЕРЕГЛЯД СУДОВОГО РІШЕННЯ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ?

За формою та змістом заява до Верховного Суду України про перегляд судового рішення подібна до касаційної скарги.

Заява про перегляд судових рішень подається до Верховного Суду України через Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

ЗМІСТ ЗАЯВИ ПРО ПЕРЕГЛЯД СУДОВОГО РІШЕННЯ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ

**найменування суду,
до якого подається заява**

До Верховного Суду України

**прізвище, ім'я, по-
батькові особи,
яка подає заяву
(найменування для
юридичної особи);** адреса,
номер засобу зв'язку,
адреса ел.пошти, якщо
такі є

наприклад:
**Особа, яка подає заяву, - потерпілий (цивільний
позивач):**

Петренко Петро Петрович, який проживає за
адресою: вул. Івана Франка, 0, кв. 000, м. Глухів
Глухівського р-ну Сумської обл., 41400. Тел.
8-05444-0-00-00

**прізвище, ім'я, по-
батькові представника,
адреса, номер засобу
зв'язку, адреса ел.пошти,
якщо такі є**

**Така інформація наводиться у разі, якщо заяву
подає представник.**

наприклад:

Представник: Коваленко Андрій Андрійович, який
проживає за адресою: вул. Невідома, 111, кв. 111,
м. Київ, 01001. Тел. 8-044-111-11-11, ел. пошта:
kovalenko@kovalenko.kiev.ua

**назва документа із
зазначенням судового
рішення, що оскаржується**

наприклад:

ЗАЯВА ПРО ПЕРЕГЛЯД

ухвали Вищого спеціалізованого суду України з
розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 грудня
2010 р. у кримінальній справі ... (реквізити справи)

**обґрунтування та
вимоги особи, яка подає
заяву**

Тут потрібно обґрунтувати одну з підстав перегляду:

- 1) у чому полягає неоднакове застосування однієї і тієї ж матеріальної норми кримінального закону і в яких конкретних рішеннях суду касаційної інстанції воно проявилось;
- 2) зазначення конкретного рішення Європейського Суду з прав людини із визнанням порушення Україною прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Також потрібно викласти свої вимоги щодо судового рішення, про перегляд якого ставиться питання, наприклад:

- скасувати судові рішення і направити справу новий розгляд до суду касаційної інстанції;
- скасувати судові рішення і направити справу новий розгляд до суду, який постановив оскаржуване рішення.

**процесуальні
клопотання**
(у разі необхідності)

За потреби Ви маєте право у заяві заявити необхідні клопотання.

**перелік матеріалів, що
додаються до касаційної
скарги**

Після слова «ДОДАТОК» наводиться перелік документів та інших матеріалів, що додаються до касаційної скарги. Обов'язково слід приєднати копії заяви та всіх документів, доданих до неї відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі. Також необхідно додати:

- копії судових рішень попередніх інстанцій;
- копії судових рішень, в яких суд касаційної інстанції інакше застосував норми кримінального закону, або
- належним чином посвідчені копії рішення Європейського Суду з прав людини (крім випадків, коли вони офіційно опубліковані);
- довіреність або інший документ, що підтверджує повноваження представника, якщо касаційну скаргу подає представник (навіть якщо такий документ є у матеріалах справи).

дата та підпис

Заява про перегляд судового рішення має бути підписана особою, яка її подає, або її представником із зазначенням дати підписання.

ДОПУСК СПРАВИ ДО ПРОВАДЖЕННЯ

Заяву про перегляд судового рішення Верховним Судом України перевіряє суддя-доповідач Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ протягом 3 днів на відповідність вимогам Кримінально-процесуального кодексу. У разі встановлення такої відповідності питання про допуск справи до розгляду Верховним Судом України вирішується протягом 15 днів з моменту надходження заяви колегією з 5 суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Ця колегія формується із суддів, які не брали участі в ухваленні рішення, яке оскаржується.

У разі постановлення ухвали про допуск справи до провадження разом із заявою про перегляд судового рішення та доданими до неї документами вона надсилається до Верховного Суду України протягом 5 днів з дня її постановлення. Копія ухвали про допуск справи надсилається разом із копією заяви особам, які беруть участь у справі, а в разі відмови у допуску - особі, яка подала заяву.

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

ЩО МОЖЕ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ?

Підставами для ініціювання перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, за нововиявленими обставинами можуть бути:

- фальсифікація доказів, неправильність перекладу, а також показань свідка, потерпілого, обвинуваченого, підсудного, висновку і пояснень судового експерта, на яких ґрунтується вирок;
- зловживання прокурора, дізнавача, слідчого чи суддів під час провадження у справі;
- інші обставини, які не були відомі суду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обста-

винами доводять неправильність засудження або виправдання підсудного (ст. 400-5 КПК).

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Заінтересовані особи позбавлені права безпосередньо ініціювати перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами. Якщо вони володіють відомостями, які можуть бути визнані нововиявленими обставинами, то можуть подати відповідне клопотання до прокурора.

Прокурор приймає рішення про розслідування цих обставин і при їх встановленні звертається до прокурора вищого рівня (не нижче рівня прокурора області) з висновком про необхідність внесення подання до апеляційного суду чи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Подання прокурора є підставою для провадження за нововиявленими обставинами.

СТРОКИ ІНІЦІЮВАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Закон не обмежує строками перегляд справ за нововиявленими обставинами, які підтверджують невинуватість засудженого або вчинення ним менш тяжкого злочину.

А перегляд виправдувального вироку і рішень про закриття справи за нововиявленими обставинами допускається лише протягом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (залежать від тяжкості злочину і становлять – 2, 3, 5, 10 і 15 років) і не пізніше 1 року з дня виявлення таких обставин.

Перегляд виправдувального вироку, ухвали чи постанови про закриття справи за нововиявленими обставинами допускається лише протягом встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності і не пізніше одного року з дня виявлення нових обставин.

Днем виявлення нових обставин є день набрання законної сили вироком суду щодо свідка, потерпілого, судового експерта, перекладача

у зв'язку з дачею ними завідомо неправдивих показань, завідомо неправильного висновку, пояснень чи перекладу, щодо прокурора, дізнавача, слідчого, судді у зв'язку з допущеним ними зловживанням, а також щодо інших осіб у зв'язку з фальсифікацією ними доказів, а при неможливості постановлення вироку - день складання прокурором за матеріалами розслідування висновку про наявність нововиявлених обставин.

Днем виявлення нових обставин у вигляді дій певних осіб, які не підпадають під ознаки злочинів, а також інших обставин є день складання прокурором висновку про підтвердження таких обставин матеріалами розслідування.

ДЛЯ НОТАТОК